

Організація з безпеки та
співробітництва в Європі
Спеціальна моніторингова місія в Україні

ТЕМАТИЧНИЙ ЗВІТ

ВПЛИВ МІН, НЕВИБУХЛИХ БОЄПРИПАСІВ ТА ІНШИХ
ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНИХ ПРЕДМЕТІВ НА ЦИВІЛЬНЕ НАСЕЛЕННЯ
В ОХОПЛЕНИХ КОНФЛІКТНОЮ ОБЛАСТЯМ НА СХОДІ УКРАЇНИ

Листопад 2019 – березень 2021

Травень 2021

Опубліковано Спеціальною моніторинговою місією ОБСЄ в Україні

© Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ в Україні 2021 р.

Усі права захищені. Використання та копіювання змісту цього видання дозволяється виключно в некомерційних цілях та за умови обов'язкового посилання на Спеціальну моніторингову місію ОБСЄ в Україні.

Звіт англійською, українською та російською мовами доступний за посиланням www.osce.org/ukraine-smm

ЗМІСТ

Основні факти та спостереження	2
Вступ	5
Розділ 1: Договірні зобов'язання та механізми їх виконання	5
Розділ 2: Наявність мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів на сході України	7
Розділ 3: Жертви серед цивільного населення внаслідок спрацьовування мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів	9
Розділ 4: Вплив на свободу пересування цивільного населення	14
Наявність мін у пунктах пропуску вздовж лінії зіткнення та на інших блокпостах	14
Сільськогосподарські угіддя	18
Забруднені лісисті ділянки	20
Береги річок	21
Кладовища	22
Розділ 5: Міни, невибухлі боєприпаси й інші вибухонебезпечні предмети довкола критично важливих об'єктів цивільної інфраструктури	23
Розділ 6: Міни, невибухлі боєприпаси й інші вибухонебезпечні предмети довкола навчальних закладів	24
Розділ 7: Обстеження та розмінування за сприяння та моніторингу Місії і діяльність СММ з інформування про мінну небезпеку	26
Діяльність СММ з інформування про мінну небезпеку	28
Заключні спостереження	30

ОСНОВНІ ФАКТИ ТА СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Цей звіт є продовженням звіту Місії від грудня 2019 року про [«Вплив мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів на цивільне населення в Донецькій та Луганській областях на сході України»](#). Він охоплює період із листопада 2019 року до березня 2021 року і висвітлює небезпеки, що становлять ці предмети для мирних жителів.

Протягом звітного періоду Місія підтвердила інформацію про 76 жертв серед цивільного населення (20 загиблих і 56 поранених) внаслідок спрацювання мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів. Серед поранених та загиблих понад 85% — чоловіки (56) та хлопчики (9), решта — жінки (10) та 1 дівчинка.

Мирні жителі гинуть та зазнають поранень внаслідок спрацювання мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухових пристроїв під час роботи та у повсякденному житті. Більше половини жертв (44), що їх Місія підтвердила та задокументувала протягом звітного періоду, — це випадки, коли мирні жителі знаходили боєкомплекти, гранати чи інші невибухлі боєприпаси, які спрацювали під час неправильного поводження з ними або спроб розібрати їх, зокрема для видобування деталей на продаж як металобрухт, намагаючись заробити собі на життя.

У 2020 році вперше відтоді, як Місія розпочала систематично відстежувати кількість жертв серед цивільного населення, міни, невибухлі боєприпаси та інші вибухонебезпечні предмети стали основною причиною загибелі та поранень цивільних осіб в охоплених конфліктом районах, хоча і з невеликою різницею: 68 супроти 66 жертв внаслідок обстрілів зі стрілецької зброї та важкого озброєння. Поворотною точкою стало запровадження 27 липня 2020 року Заходів із посилення режиму припинення вогню, узгоджених 22 липня на засіданні Тристоронньої контактної групи (ТКГ). Між 27 липня та 31 грудня 2020 року СММ підтвердила інформацію про 3 жертви серед цивільного населення від обстрілів зі стрілецької зброї та важкого озброєння супроти 37 жертв серед цивільного населення внаслідок спрацювання мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів.

Моменти, коли підтверджується відданість дотриманню режиму припинення вогню, можуть сприяти зниженню рівня насильства, однак небезпека для мирних жителів залишається. Незважаючи на зобов'язання щодо вжиття заходів зі зведення до мінімуму постійних наслідків від спрацювання наземних мін, що мають невибіркову дію, та на домовленості утримуватися від використання протипіхотних мін, Місія зафіксувала понад 34 000 мін з обох боків лінії зіткнення, і Україна залишається однією із найбільш забруднених мінами країн світу¹. Необхідно вжити подальших дій для реагування на довгострокові наслідки забруднення земель мінами, невибухлими боєприпасами та іншими вибухонебезпечними предметами. У період із січня до березня 2021 року Місія підтвердила інформацію про

¹ Див. , наприклад, УКГП ООН, [«Два мільйони українців наражаються на небезпеку мін»](#) (5 квітня 2021 р.).

7 жертв серед цивільного населення через спрацювання мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів та про 4 жертви від вогню зі стрілецької зброї.

Основні показники

Жертви серед цивільного населення внаслідок спрацювання мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів

- Всього 76 жертв серед цивільного населення
- Загинули 20 (16 чоловіків, 2 жінки, 1 хлопчик та 1 дівчинка)
- Поранені 56 (40 чоловіків, 8 жінок і 8 хлопчиків)

Кількість жертв за областями та підконтрольністю

- Донецька область: 12 у підконтрольних уряду районах і 19 у непідконтрольних
- Луганська область: 9 у підконтрольних уряду районах і 36 у непідконтрольних

Наявність мін

Протягом звітного періоду Місія зафіксувала майже 20 000 мін з обох боків лінії зіткнення (з яких близько 1 600 зафіксовано вперше).

- Донецька область: майже 12 500 (5 700 у підконтрольних уряду районах і 6 750 у непідконтрольних)
- Луганська область: близько 7 200 (2 400 у підконтрольних уряду районах та 4 800 у непідконтрольних)

**СММ не змогла встановити, наскільки давно були встановлені ці 1 600 мін.*

Наявність мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів також і далі впливає на повсякденне життя людей на сході України: на їхню свободу пересування, доступ до послуг, освіти, охорони здоров'я, землі та економічних можливостей. Мирні жителі в населених пунктах уздовж лінії зіткнення не можуть безпечно відвідувати могили своїх близьких, оскільки чимало кладовищ уздовж лінії зіткнення забруднені мінами, невибухлими боєприпасами та іншими вибухонебезпечними предметами. Протягом звітного періоду в підконтрольних урядові районах Донецької та Луганської областей Місія сприяла встановленню локальних режимів припинення вогню і здійснювала моніторинг їх дотримання для уможливлення проведення обстеження та робіт із розмінування на 44 кладовищах у 27 населених пунктах у 2020 році².

Підписанти Меморандуму про виконання положень Протоколу за результатами консультацій Тристоронньої контактної групи від 19 вересня 2014 року повинні дотримуватися своїх зобов'язань, викладених у пункті 6 Меморандуму, щодо заборони

² Місія не може з упевненістю стверджувати, що в зазначених районах немає мін, невибухлих боєприпасів або вибухонебезпечних предметів.

встановлення або закладання мін у 30-кілометровій зоні безпеки з обох боків лінії зіткнення, а також щодо вилучення наявних мін із цього району.

Так само слід виконувати зобов'язання, викладені у Рішенні ТКГ щодо протимінної діяльності від 3 березня 2016 року, а саме утримуватися від встановлення нових мін, картографувати, маркувати та відгороджувати забруднені райони на дванадцяти пріоритетних ділянках, які здебільшого охоплюють об'єкти цивільної інфраструктури. Сторони повинні досягнути та впровадити єдине розуміння щодо протимінної діяльності, яке було принципово узгоджене в Робочій підгрупі ТКГ із безпекових питань, відповідно до Загальних узгоджених висновків саміту «Нормандської четвірки» у Парижі 2019 року.

Ділянки, які становлять небезпеку для мирних жителів, повинні бути промарковані, відгороджені або очищені від цих небезпечних предметів як спільними зусиллями, так і в односторонньому порядку. Розмінування також є передумовою для проведення ремонту або технічного обслуговування життєво важливих об'єктів цивільної інфраструктури, які забезпечують мирне населення водою, газом, електроенергією та доступом до телекомунікаційних послуг. Сторони повинні використовувати часткове закриття пунктів пропуску, щоб розпочати регулярне обстеження та очищення цих районів від мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів. Обстеження та розмінування слід продовжувати навіть після повного відкриття пунктів пропуску. Так само сторони повинні використовувати шкільні канікули та періоди дистанційного навчання для обстеження та очищення територій навколо освітніх закладів задля захисту дітей та працівників шкіл.

Враховуючи, що і далі фіксуються жертви серед цивільного населення внаслідок спрацювання мін, невибухлих боєприпасів та вибухонебезпечних предметів, розробку просвітницьких програм із підвищення рівня обізнаності щодо мінної безпеки для зниження небезпеки, яку становлять ці предмети, слід проводити на основі розуміння того, що цивільні особи стикаються з ними у різних ситуаціях. Звіт не містить даних про те, як саме мирні жителі потрапили в інциденти з мінами, невибухлими боєприпасами та іншими вибухонебезпечними предметами та як їхні сім'ї постраждали від цих інцидентів, проте потрібно докласти більше зусиль для реагування на соціально-економічні, медичні та психосоціальні потреби постраждалих мирних жителів. Слід також надати підтримку доглядачам, які змушені взяти на себе додаткові обов'язки через зміну обставин, у випадках, коли гинуть або травмуються члени сім'ї.

ВСТУП

Згідно з мандатом Місія постійно звітує про вплив мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів, як-то гранати та боєприпаси, на життя мирних жителів. Від 2016 року СММ підтвердила інформацію про понад 470 жертв серед цивільного населення внаслідок спрацьовування мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів³. Ці інциденти глибоко впливають на психологічний, соціальний та економічний стан жертв, а також їхніх сімей. Наявність таких предметів також і далі впливає на свободу пересування мирних жителів, доступ до послуг, освіти, охорони здоров'я, землі та економічних можливостей. Чимало мирних жителів не можуть відвідати кладовища з обох боків лінії зіткнення, щоб оплакувати своїх померлих родичів, оскільки ці райони забруднені мінами, невибухлими боєприпасами та іншими вибухонебезпечними предметами.

Цей звіт є продовженням звіту Місії від грудня 2019 року про [«Вплив мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів на цивільне населення в Донецькій та Луганській областях на сході України»](#) й охоплює

період між 1 листопада 2019 і 31 березня 2021 рр. На початку звіту надається стислий огляд узятих сторонами зобов'язань щодо вилучення мін. У звіті також надається огляд наявності мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів та їхній вплив на життя мирних жителів, які проживають в охоплених конфліктом районах, зосереджуючи увагу на жертвах, свободі пересування, ремонті та технічному обслуговуванні життєво важливої цивільної інфраструктури, а також на доступі до навчальних закладів. Наприкінці звіту надається огляд роботи Місії у сприянні встановленню локальних режимів припинення вогню та моніторингу їх дотримання для уможливлення протимінної діяльності й заходів із просвітницької діяльності щодо мінної безпеки.

Представлені в цьому звіті дані базуються на безпосередніх спостереженнях спостерігачів СММ та розповідях цивільних осіб, яких вони зустрічали під час патрулювання, а також на інформації, зібраній за допомогою технічних засобів спостереження Місії, таких як камери та безпілотні літальні апарати (БПЛА).

РОЗДІЛ 1: ДОГОВІРНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ТА МЕХАНІЗМИ ЇХ ВИКОНАННЯ

Пунктом 6 *Меморандуму про виконання положень Протоколу за результатами консультацій Тресторонньої контактної*

*групи*⁴ від 19 вересня 2014 року передбачена заборона встановлення або закладання мін у 30-кілометровій зоні

³ Випадки, коли мирні жителі вчиняли самогубство або інші випадки заповідання собі шкоди зброєю, що застосовується у збройному конфлікті, а також випадки домашнього насильства не розглядаються за визначенням СММ як жертви серед цивільного населення. За звітний період СММ отримала кілька повідомлень, за якими вибухонебезпечні предмети використовувалися у заявлених випадках домашнього насильства.

⁴ Пункт 6 Меморандуму про виконання положень Протоколу за результатами консультацій Тресторонньої контактної групи щодо кроків, спрямованих на імплементацію Мирного плану Президента України П. Порошенка та ініціатив Президента Російської Федерації В. Путіна: «Заборона на встановлення нових міно-вибухових загороджень у межах зони безпеки. Зобов'язання на зняття усіх раніше встановлених міно-вибухових загороджень у зоні безпеки».

безпеки з обох боків лінії зіткнення. У цьому пункті на підписантів також покладається зобов'язання вилучити з цього району наявні міні. У Рішенні ТКГ щодо протимінної діяльності від 3 березня 2016 року підписанти узгодили перелік 12 пріоритетних ділянок для розмінування, які вони зобов'язалися позначити, відгородити та нанести на карту, а також погодилися щодо необхідності сприяти інформуванню мирних жителів про мінну небезпеку. До пріоритетних ділянок переважно належать об'єкти цивільної інфраструктури⁵.

Відповідно до Загальних узгоджених висновків саміту «Нормандської четвірки», що відбувся у грудні 2019 року, які містять домовленість про оновлення плану дій із розмінування, протимінна діяльність регулярно обговорювалася на зустрічах Робочої підгрупи ТКГ з безпекових питань (РГБ), на яких координатор пропонував сконцентруватися на ділянках, якими часто користується цивільне населення, особливо, серед іншого, у районах біля пунктів пропуску між підконтрольними урядові контрольними пунктами в'їзду-виїзду (КПВВ) і відповідними блокпостами збройних формувань⁶. На засіданні ТКГ 22 квітня 2020 року учасники обмінялись інформацією про хід впровадження відповідних оновлених планів розмінування⁷. На зустрічі РГБ у вересні 2020 року Голова Місії як координатор робочої підгрупи пропонував подальше

обговорення оновленого плану розмінування. ТКГ досягла спільного розуміння щодо Рамкового рішення про протимінну діяльність, яке включало всі 5 діючих пунктів пропуску вздовж лінії зіткнення («Майорське», «Мар'їнка», «Новотроїцьке», «Гнутове» та «Станиця Луганська»), а також ділянки уздовж лінії зіткнення, де розташовані життєво важливі об'єкти цивільної інфраструктури. Рішення очікує остаточного затвердження на ТКГ⁸.

Координатор РГБ і далі наполегливо закликав сторони вжити односторонніх чи скоординованих кроків, у тому числі за рамками досягнутих домовленостей, для забезпечення позначення, відгородження чи очищення ризикових для цивільного населення ділянок від цих небезпечних предметів. Сюди також включається необхідність надання відповідних гарантій безпеки для уможливлення проведення цих робіт.

Протимінна діяльність постійно включається до порядку денного РГБ. Сторони провели розмінування на деяких ділянках зі свого боку лінії зіткнення (наприклад, на території навчальних закладів та кладовищах; див. Розділ 7).

Закон України «Про протимінну діяльність»

17 вересня 2020 року Верховна Рада ухвалила закон № 911 про внесення змін до Закону від грудня 2018 року № 2642

⁵ 12 пріоритетних ділянок: Вуглегірська ТЕС – Михайлівка; Оленівка, Південнодобаська; Горлівка (Вуглегірська ТЕС – Макіївська); Карбоніт; Проект водопостачання «Карбоніт»: північніше н. п. Первомайськ; н. п. Красний Лиман; північно-східніше н. п. Красний Лиман (ЛуТЕС – Ювілейна); ЛуТЕС – Михайлівка №1; Майорськ – Горлівка; Травневе, Гладосове, Зайцеве (Вуглегірська ТЕС – Центральна №1); Травневе, Гладосове, Зайцеве (Вуглегірська ТЕС – Центральна №2); Старобешівська ТЕС – Азовська №2, 3; Ясинувата – Авдіївка (Платформа 450 км – Авдіївка).

⁶ Існує 5 пунктів пропуску, через які мирні жителі можуть перетнути лінію зіткнення. Кожен пункт пропуску складається з підконтрольного уряду КПВВ і відповідного блокпоста збройних формувань. 5 пунктів пропуску включають єдиний в Луганській області пішохідний пункт пропуску біля Станиці Луганської та 4 пункти пропуску для транспортних засобів та пішоходів поблизу підконтрольного урядові Майорська і невідконтрольної уряду Горлівки, підконтрольної уряду Мар'їнки і невідконтрольного урядові Кремінця, підконтрольного урядові Новотроїцького та невідконтрольної уряду Оленівки, а також підконтрольного уряду Гнутового й невідконтрольного уряду Верхньошироківського в Донецькій області Крім того, поблизу підконтрольних уряду Золотого та Щастя є два КПВВ, відкриті для цивільного населення; проте відповідні блокпости збройних формувань не працюють, тому наразі мирні жителі не можуть проходити через ці два пункти пропуску.

⁷ Див. повідомлення для друку Спецпредставника Чинного голови ОБСЄ в Україні після чергової зустрічі Тристоронньої контактної групи 22 квітня 2020 року. У повідомленні також зазначено, що розмінування проводиться на контрольних пунктах в'їзду-виїзду (КПВВ) та поблизу них, а також уздовж доріг, якими часто користуються, на кладовищах, біля шкіл та інших цивільних об'єктів.

⁸ Див. Повідомлення для друку Спецпредставника Чинного голови ОБСЄ в Україні та у Тристоронній контактній групі (ТКГ) від 2 вересня 2020 року.

«Про протимінну діяльність в Україні». У поправках змінено систему органів, відповідальних за протимінну діяльність, зокрема щодо двох нових органів, які займаються протимінною діяльністю: Центр протимінної діяльності, що буде створений при Міністерстві оборони, і Центр гуманітарного розмінування, який вже створений при Міністерстві внутрішніх справ. Центр протимінної діяльності та Центр гуманітарного розмінування розподілятимуть обов'язки щодо планування та організації протимінної діяльності, внесення пропозицій щодо формування державної політики у сфері протимінної діяльності, інформування громадськості про відповідні кроки у цій сфері та забезпечення контролю якості робіт із розмінування.

РОЗДІЛ 2: НАЯВНІСТЬ МІН, НЕВИБУХЛИХ БОЄПРИПАСІВ ТА ІНШИХ ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНИХ ПРЕДМЕТІВ НА СХОДІ УКРАЇНИ

З нагоди Міжнародного дня просвіти з питань мінної небезпеки і допомоги в діяльності, пов'язаній із розмінуванням (4 квітня) Управління ООН з координації гуманітарних питань наголосило на загрозі, яку становлять міни, невибухлі боєприпаси та інші вибухонебезпечні предмети для близько двох мільйонів цивільних осіб з обох боків лінії зіткнення на сході України⁹. Міністерство оборони України підрахувало, що понад 7 000 км² у підконтрольних урядові районах та 8 000 км² у невідконтрольних урядові районах забруднені мінами, невибухлими

Однак, у державному бюджеті на 2021 рік кошти на протимінну діяльність у загальному розмірі 5 млн гривень (близько 150 000 євро) були виділені лише за бюджетною лінією Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій на заходи, спрямовані на зменшення соціального, економічного та екологічного впливу вибухових речовин на населення, а також на просвітницькі заходи з питань мінної небезпеки. Вищезазначені центри створюються за наявних коштів Міністерства оборони та Міністерства внутрішніх справ.

СММ не відомо про подібні заходи в невідконтрольних урядові районах Донецької та Луганської областей.

боєприпасами та іншими вибухонебезпечними предметами¹⁰.

Протягом звітного періоду СММ зафіксувала майже 20 000 мін з обох боків лінії зіткнення (з яких близько 1 600 виявлено вперше)^{11,12}. Більше 70% цих мін зафіксовано в Донецькій області. Чимало зафіксованих мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів знайдено вздовж доріг, якими часто користуються мирні жителі та патрулі СММ, або на сільськогосподарських полях та поблизу населених пунктів. Наприклад, у січні 2020 року Місія зафіксувала

⁹ УКГП ООН, «Два мільйони українців наражаються на небезпеку мін» (5 квітня 2021 р.).

¹⁰ Інформація, надана Міністерством оборони України, січень 2019 року. (Взята зі ЗМІ інформація протягом звітного періоду підтверджує, що в підконтрольних уряду районах забруднено 7 000 км², водночас доступної інформації щодо забруднених земель у невідконтрольних урядові районах немає).

¹¹ СММ не змогла встановити, наскільки давно були встановлені ці 1 600 мін.

¹² Із 20 000 мін майже 12 500 були в Донецькій області (5 700 у підконтрольних урядові районах та 6 750 у невідконтрольних); у Луганській області близько 7 200 (2 400 у підконтрольних урядові районах та 4 800 у невідконтрольних).

45 протитанкових мін у полі на схід від автошляху Т1316, що веде до Первомайська, у непідконтрольних урядові районах Луганської області. У серпні 2020 року СММ вперше зафіксувала мінометну міну (82 мм), яку було оцінено як невибухлий боєприпас, на узбіччі дороги біля блокпоста збройних формувань, через який регулярно проїжджають мирні жителі та спостерігачі Місії, на східній околиці непідконтрольної урядові Раївки Луганської області. У лютому 2021 року БПЛА СММ малого радіуса дії уперше виявив 10, імовірно, протитанкових мін поперек автошляху Т0509, приблизно за 3,5 км на захід від непідконтрольного урядові Докучаєвська (Донецька область). За оцінкою СММ, міни належали збройним формуванням. Приблизно за 1,2 км далі на захід та орієнтовно за 3,5 км на південний схід від підконтрольного урядові Березового той самий БПЛА також зафіксував 59 протитанкових мін, установлених поперек тієї самої дороги, які виходили на північ та південь у поля. За оцінкою СММ, ці міни належали Збройним силам України.

Протягом звітного періоду Місія 107 разів доводила до відома української сторони Спільного центру з контролю та координації (СЦКК) та збройних формувань в непідконтрольних урядові районах Донецької та Луганської областей про конкретні місця, де були зафіксовані міни та невибухлі боєприпаси, що

становили небезпеку для мирних жителів, та зверталася з проханням їх вилучити^{13,14}. Наприклад, у Луганській області СММ подала запит на вилучення мін та/або невибухлих боєприпасів уздовж дороги між підконтрольним урядові Золотим і неконтрольованим урядові Первомайськом, між підконтрольною урядові Попасною та непідконтрольним урядові Молодіжним, а також уздовж дороги, що веде до підконтрольної урядові Катеринівки. Цими маршрутами регулярно користуються мирні жителі та патрулі СММ.

Через наявність мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів СММ також і далі не мала можливості патрулювати в районах вздовж лінії зіткнення, включно з критично важливими маршрутами, без доступу до багатьох місць і населених пунктів¹⁵. Це один із факторів, який перешкоджає СММ здійснювати моніторинг та інформувати про вплив конфлікту на цивільне населення, зокрема в населених пунктах поблизу лінії зіткнення. Після інциденту, що трапився 23 квітня 2017 року поблизу Пришиба (наїзд, ймовірно, на протитанкову міну), унаслідок чого загинув один член патруля СММ та отримали поранення два інші, Місія обмежила своє патрулювання лише дорогами з твердим покриттям.

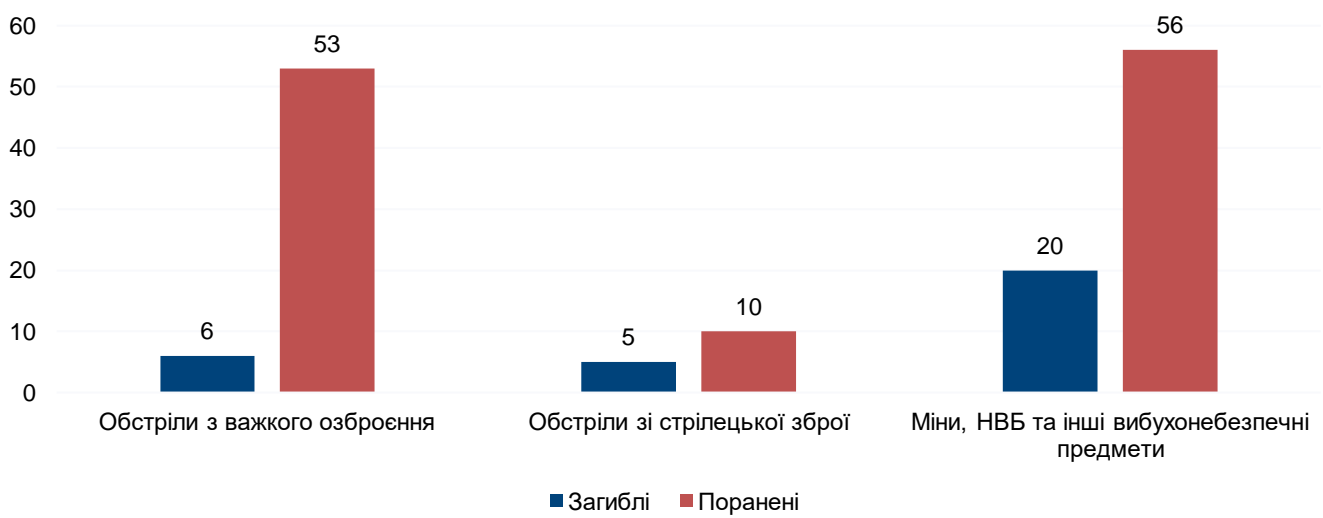
¹³ СЦКК створено у вересні 2014 року Україною і Російською Федерацією, які призначили по одному представнику для спільного керування СЦКК. До складу Спільного центру ввійшли офіцери збройних сил України та Російської Федерації, які разом базувалися у визначених секторах Луганської та Донецької областей. У грудні 2017 року офіцери Збройних сил Російської Федерації були виведені зі складу СЦКК і виїхали з України.

¹⁴ Зі 107 запитів 64 були направлені українській стороні СЦКК, 10 — збройним формуванням у непідконтрольних урядові районах Донецької області та 33 — збройним формуванням у непідконтрольних урядові районах Луганської області.

¹⁵ Тематичний звіт СММ ОБСЄ «Обмеження свободи пересування та інші перешкоди у виконанні мандата СММ (липень–грудень 2020 року)» (квітень 2020 року).

РОЗДІЛ 3: ЖЕРТВИ СЕРЕД ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ ВНАСЛІДОК СПРАЦЬОВУВАННЯ МІН, НЕВИБУХЛИХ БОЄПРИПАСІВ ТА ІНШИХ ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНИХ ПРЕДМЕТІВ

Рис. 1: Жертви серед цивільного населення від обстрілів зі стрілецької зброї та важкого озброєння, а також внаслідок спрацювання мін, НВБ та інших вибухонебезпечних предметів (листопад 2019 – березень 2021 рр.)

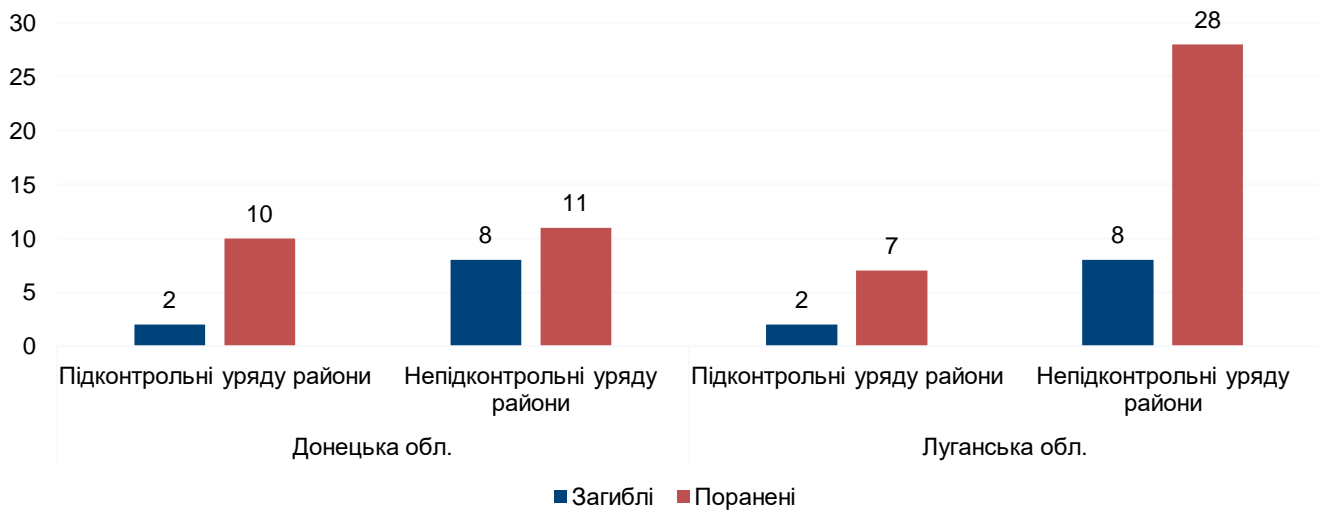
З 2016 року Місія підтвердила інформацію про майже 1 500 жертв серед цивільного населення, з яких понад 470 сталися внаслідок спрацювання мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів, зокрема, один член Місії, який загинув, та ще два отримали поранення у квітні 2017 року^{16,17}. Протягом звітного періоду СММ підтвердила інформацію про 150 жертв серед цивільного населення внаслідок обстрілів зі стрілецької зброї та важкого озброєння, а також спрацювання мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів

(див. Рис. 1). Більшість цих випадків жертв (76) сталися через спрацювання мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів, тоді як внаслідок обстрілів зі стрілецької зброї та важкого озброєння сукупно підтверджено 74 жертви. 45 із 76 жертв зафіксовано в Луганській області (9 у підконтрольних урядові районах та 36 у невідконтрольних). У Донецькій області через спрацювання цих предметів зафіксовано 31 жертву, з яких 12 у підконтрольних урядові районах та 19 у невідконтрольних (див. Рис. 2).

¹⁶ Жертви серед цивільного населення внаслідок спрацювання мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів: 2016 рік — 115 жертв; 2017 рік — 150; 2018 рік — 87; 2019 рік — 48; 2020 рік — 68; 2021 рік (до 31 березня) — 7.

¹⁷ У період між січнем 2016 та 31 березня 2021 років Місія підтвердила інформацію про 1 459 жертв серед цивільного населення (432 у підконтрольних урядові районах, 996 у невідконтрольних урядові районах та 31 у районах, що не контролюються жодною зі сторін).

Рис. 2: Жертви серед цивільного населення внаслідок спрацювання мін, НВБ та інших вибухонебезпечних предметів за регіоном та підконтрольністю (листопад 2019 – березень 2021 рр.)

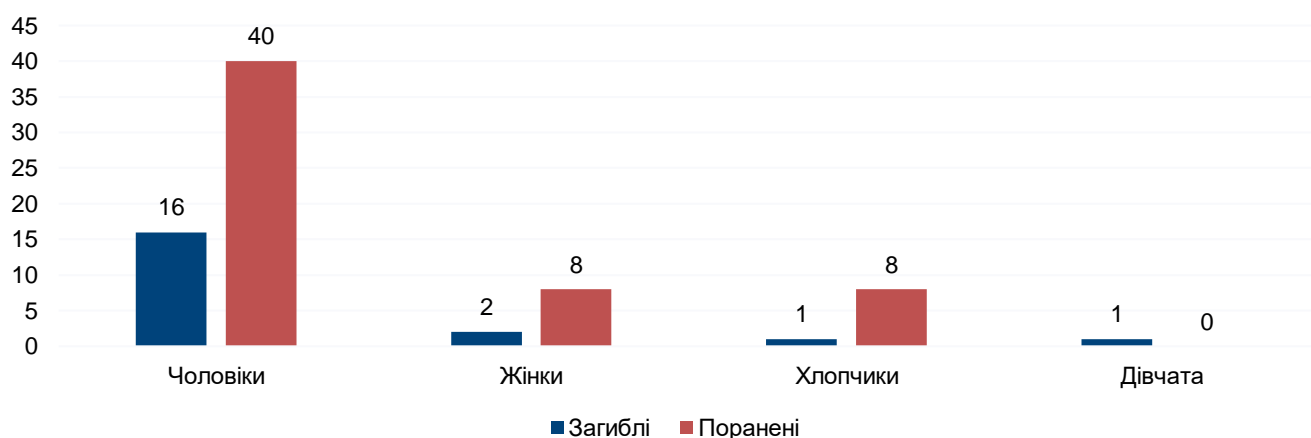

У 2020 році після набуття чинності заходів із посилення режиму припинення вогню 27 липня (погоджені на засіданні ТКГ 22 липня) кількість жертв серед цивільного населення внаслідок обстрілів зі стрілецької зброї та важкого озброєння зменшилася. З 27 липня до 31 грудня 2020 року Місія отримала 3 повідомлення про жертви серед цивільного населення внаслідок обстрілів зі стрілецької зброї та важкого озброєння. СММ підтвердила всі ці дані та відобразила їх у своїх звітах. Однак, попри зменшення кількості порушень режиму припинення вогню, мирні жителі і далі гинули й отримували поранення внаслідок спрацювання мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухонебезпечних

предметів (37 мирних жителів загинули або зазнали поранень від цих предметів). Це призвело до того, що вперше з 2016 року (коли Місія почала систематично підтверджувати та повідомляти про жертви серед цивільного населення) міни, невибухлі боєприпаси та інші вибухонебезпечні предмети стали основною причиною жертв серед цивільного населення у календарному році. У перші три місяці 2021 року міни, невибухлі боєприпаси та інші вибухонебезпечні предмети залишалися основною причиною жертв серед цивільного населення (7 із 11 жертв, за даними СММ)¹⁸.

¹⁸ Місія отримала 3 повідомлення про жертви, що сталися в період між січнем та березнем 2021 року і очікують на підтвердження. Усі три випадки були внаслідок спрацювання мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів.

Рис. 3: Жертви серед цивільного населення внаслідок спрацювання мін, НВБ та інших вибухонебезпечних предметів за статтю та віком (листопад 2019 – березень 2021 рр.)

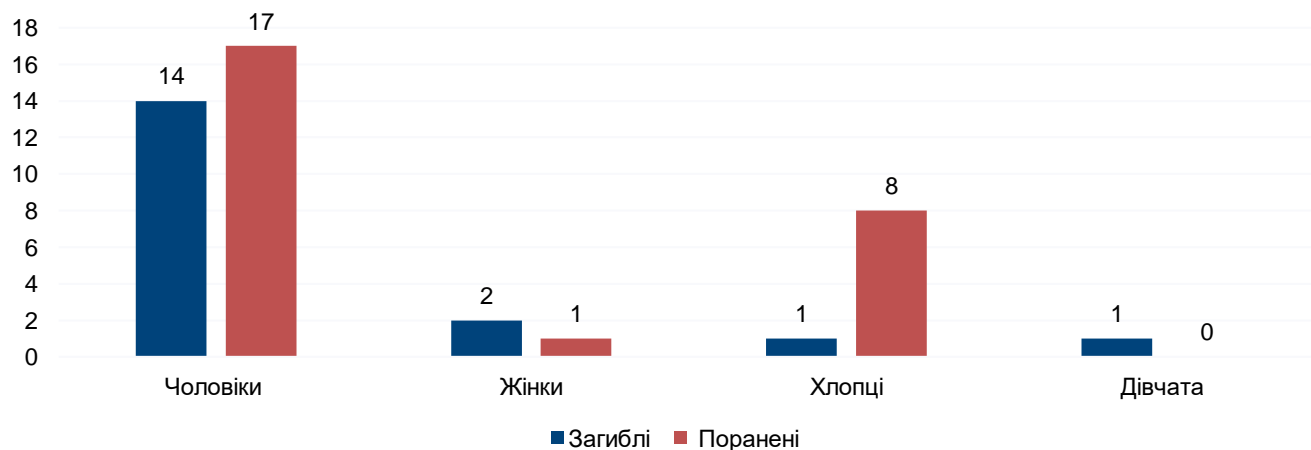

Жертви серед цивільного населення внаслідок спрацювання мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів за статтю та віком

Більшість жертв серед цивільного населення, спричинених цими предметами в період із листопада 2019 року до березня 2021 року (включно), становили чоловіки (74%), за ними — жінки (13%), хлопчики (12%) і 1 дівчинка (див. Рис. 3 із розподілом за статтю та віком). Якщо подивитися на розподіл жертв за статтю та

віком, аналогічна тенденція спостерігалася і в минулому, як зазначено у попередньому тематичному звіті Місії від грудня 2019 року, що охоплює період із січня 2018 до жовтня 2019 рр.: із 133 жертв (34 загиблі та 99 поранених) внаслідок спрацювання мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів, підтверджених Місією у цьому звіті, майже 55% припали на чоловіків, 22% — на жінок, 20% — на хлопчиків та 3% — на дівчат.

Рис. 4: Жертви серед цивільного населення через спроби розібрати міни, НВБ та інші вибухонебезпечні предмети або неправильне поводження з ними (листопад 2019 – березень 2021 рр.)

Жертви серед цивільного населення внаслідок неправильного поводження з невибухлими боєприпасами, гранатами та боєкомплектами

Понад половину жертв (44, а саме 18 загиблих та 26 поранених) — це випадки, коли мирні жителі неправильно поводилися з невибухлими боєприпасами або гранатами чи або намагалися їх розібрати. Із цих жертв 25 випадків сталися в Донецькій області (7 у підконтрольних урядові районах та 18 у непідконтрольних) і 19 у Луганській області (3 у підконтрольних урядові районах та 16 у непідконтрольних). Серед них найбільше чоловіків і хлопчиків. Загибелі та поранення усіх 9 хлопчиків сталися внаслідок недбалого поводження з невибухлими боєприпасами або гранатами (див. Рис. 4). В усіх трьох випадках, де жертвами були жінки, вони були просто сторонніми спостерігачами. У двох випадках жінки загинули.

Як неодноразово підкреслювала СММ, мирні жителі розбирали ці предмети, щоб отримати металобрухт на продаж, для виготовлення сувенірів або через цікавість. Наприклад, у листопаді 2020 року двоє чоловіків дістали поранення в пункті збору металобрухту в підконтрольній урядові Волновасі Донецької області. За словами одного з чоловіків, вони підібрали відро, у якому був металевий предмет, який вибухнув. Чоловік отримав поранення правої руки та коліна, а його друг — очей. У жовтні 2020 року двоє хлопців (віком 15 та 16 років) дістали поранення, коли вони здетонували гранату в непідконтрольній урядові Нижній Кринці в Донецькій області. За словами матері одного з хлопців, цей предмет їм дав інший хлопчик, і вони подумали, що це муляж гранати. Також у жовтні 2020 року 39-річний чоловік разом зі своїм 60-річним батьком та 35-річним

другом загинули внаслідок детонації вибухонебезпечного предмета, коли вони шукали металобрухт на північно-західній околиці непідконтрольної урядові Горлівки Донецької області. Зовсім нещодавно, у лютому 2021 року, дворічна дівчинка загинула, коли її батько випадково підірвав гранату в їхньому домі в непідконтрольному урядові Сніжному Донецької області.

«Вони поїхали до колишнього промислового комплексу на околиці Горлівки збирати металобрухт. Вони знайшли якийсь металевий предмет і вдарили по ньому, що спричинило вибух, внаслідок якого всі троє загинули».

Жінка 30 років розмовляє зі спостерігачами СММ про свого батька та брата, які разом із другом загинули біля непідконтрольної Горлівки 30 жовтня 2020 року.

Жертви серед цивільного населення уздовж берегів річок та озер

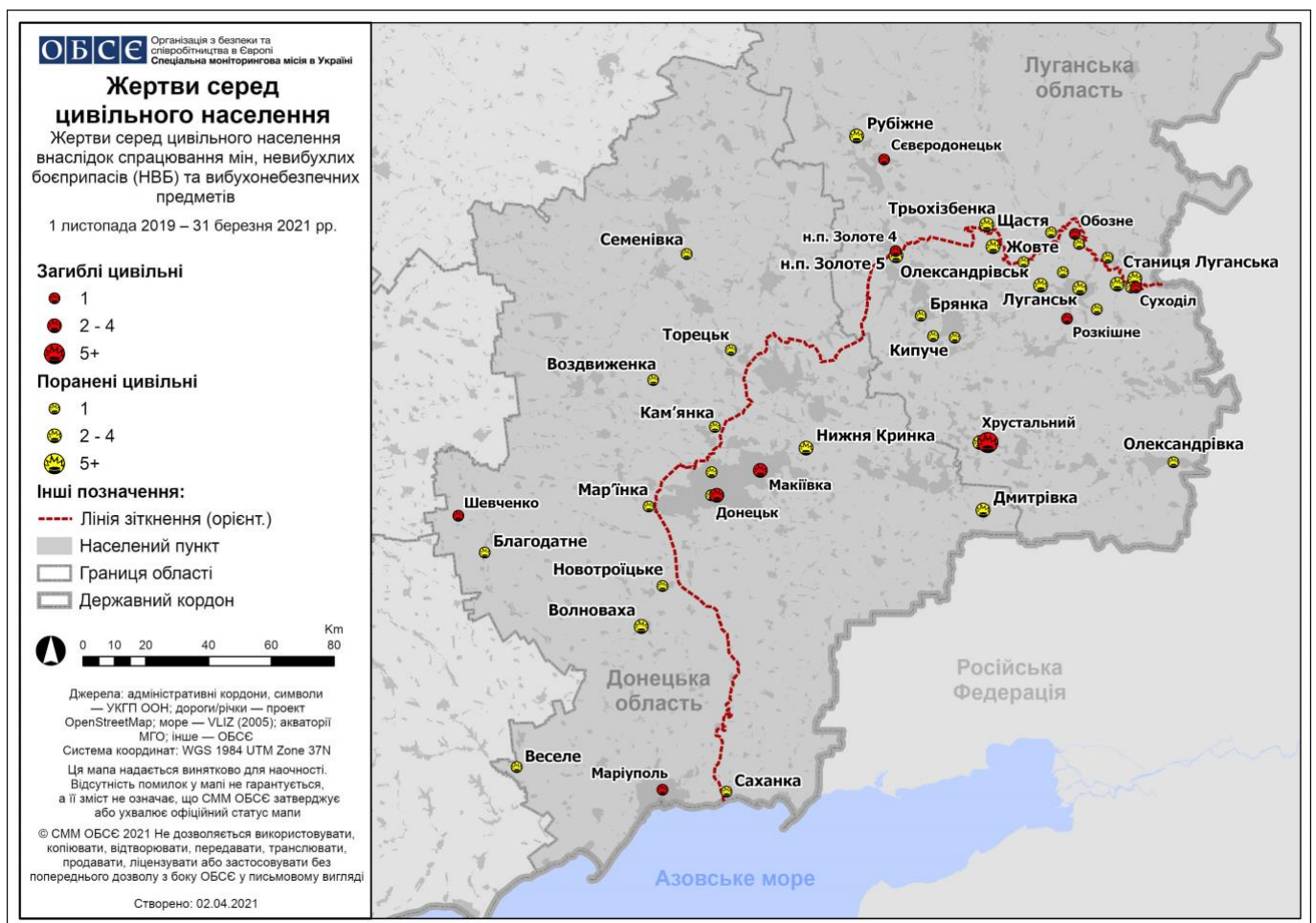
Мирні жителі також гинули та отримували поранення вздовж берегів річок та озер (13 жертв) під час прогулянок, плавання або риболовлі. 12 із них сталися вздовж річки Сіверський Донець (1 у підконтрольному урядові районі та 11 у непідконтрольних), яка протікає частково по лінії зіткнення в Луганській області. Наприклад, у вересні 2020 року чоловік (віком 40–49 років) розповів Місії, що він пішов на риболовлю до річки поблизу непідконтрольного урядові Слов'яносербська в Луганській області і наступив на предмет, який вибухнув, внаслідок чого чоловік втратив частини однієї ноги. У лютому 2020 року 57-річний чоловік загинув через поранення та сильну кровотечу, спричинені вибуховим

пристроєм. За словами сестри чоловіка, він отримав поранення, коли пішов на берег річки по дрова. У Донецькій області один мирний житель отримав поранення під час риболовлі на березі озера в невідконтрольній уряду Саханці. Крім того, Місія також підтвердила інформацію про випадки, коли мирні жителі зазнавали поранень під час роботи на полях, боротьби з пожежами, будівництва та технічного обслуговування.

Доступ до допомоги для жертв та їхніх сімей

Згідно з Оглядом гуманітарних потреб ООН на 2021 рік, жертви мін, невибухлих

боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів та члени їхніх сімей мають обмежений доступ до спеціалізованих послуг, таких як фізична та психосоціальна підтримка, освіта та допомога в отриманні засобів для існування¹⁹. В огляді також зазначено, що діти, які стали жертвами, мають обмежений доступ до якісних реабілітаційних послуг. Прийнятий у 2020 році Закон № 911 «Про протимінну діяльність в Україні» передбачає, що медична, психологічна, професійна та соціальна допомога розповсюджується на всіх мирних жителів, які отримали фізичні та психологічні травми внаслідок вибухових речовин.

¹⁹ Див. Огляд гуманітарних потреб в Україні на 2021 рік Управління ООН з координації гуманітарних питань (лютий 2021 р.).

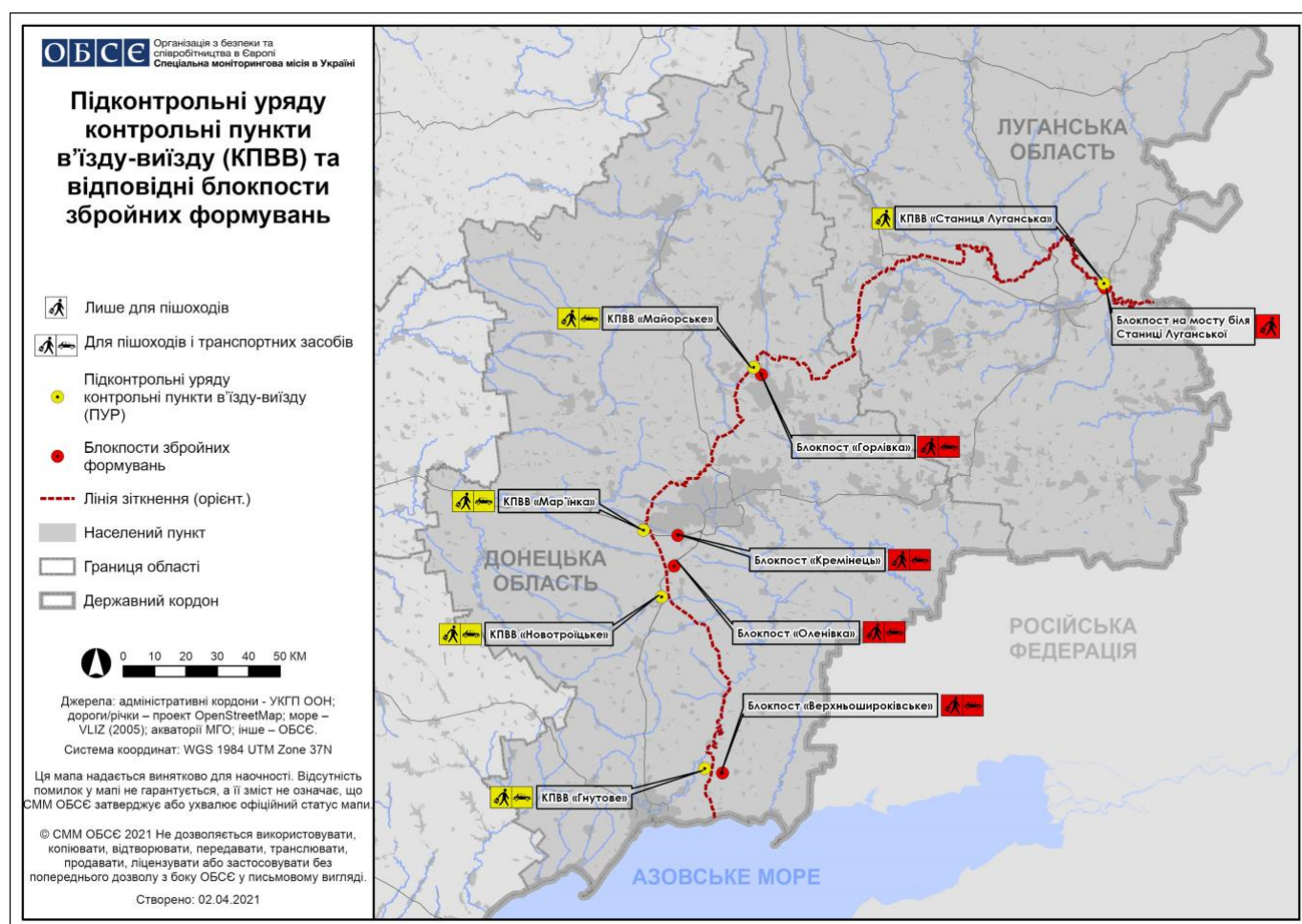
РОЗДІЛ 4: ВПЛИВ НА СВОБОДУ ПЕРЕСУВАННЯ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ

Окрім загрози гибелі та поранення, наявність мін, невибухлих боеприпасів та інших вибухонебезпечних предметів і далі завдавала згубного впливу на здатність мирних жителів жити своїм повсякденним життям. Перетин лінії зіткнення, робота на полях, такі заняття, як збір дров та грибів або риболовля чи відвідування могил родичів — все це стає небезпечнішим через наявність таких предметів. Ці небезпеки не змінилися відтоді, як Місія опублікувала звіт за грудень 2019 року. У розділі нижче викладено проблеми, з якими мирні жителі продовжують стикатися як за їхніми власними

твердженнями, так і на основі спостережень Місії.

Наявність мін у пунктах пропуску вздовж лінії зіткнення та на інших блокпостах

Громадяни можуть перетинати лінію зіткнення через 5 пунктів пропуску. Кожен пункт пропуску складається з підконтрольного урядові КПВВ та відповідного блокпоста збройних формувань (див. мапу нижче)²⁰. Крім того, поблизу підконтрольних уряду Золотого та Щастя є два КПВВ, відкриті для цивільного населення, проте відповідні блокпости збройних формувань не працюють, тому

²⁰ Для отримання детальнішої інформації про структуру та функціонування пунктів пропуску див. тематичний звіт СММ «Пункти пропуску уздовж лінії зіткнення: причини переміщення цивільних осіб і труднощі, з якими вони стикаються при перетині» (листопад 2019 р.).

мирні жителі не можуть проходити через ці два пункти пропуску.

Мирні жителі перетинають лінію зіткнення в обох напрямках із багатьох причин. Наприклад, чимало людей похилого віку, більшість із яких становлять жінки, їздять до підконтрольних урядові районів, щоб отримати пенсію. Крім того, цивільні особи перетинають лінію зіткнення у пошуках роботи, щоб провідати родину та друзів, подбати про хворих або літніх родичів, чи приїхати на похорон. Серед інших причин — необхідність доступу до інших соціальних виплат, освіти та документів цивільної реєстрації в підконтрольних урядові районах, а також до послуг, пов'язаних із охороною здоров'я, продуктів харчування та інших товарів з обох сторін лінії зіткнення.

Незважаючи на те, що пункти пропуску чітко згадуються в зобов'язаннях, передбачених пунктом 6 Меморандуму та Рішенням ТКГ щодо протимінної діяльності від 3 березня 2016 року (див. вище), СММ і далі фіксує наявність мін та невибухлих боєприпасів поблизу них. У своїх тематичних звітах про вплив конфлікту на життя цивільного населення СММ неодноразово звертала увагу на небезпеку, з якою стикаються мирні жителі в пунктах пропуску вздовж лінії зіткнення через наявність мін, невибухлих боєприпасів й інших вибухонебезпечних предметів, а також у зв'язку з обстрілами зі стрілецької зброї та важкого озброєння²¹. До того, як на початку пандемії COVID-19 було запроваджено нові обмеження для перетину лінії зіткнення як у підконтрольних, так і в непідконтрольних

урядові районах, внаслідок чого кількість перетинів лінії зіткнення різко впала на понад 90% супроти показників 2019 року, цивільні особи часто висловлювали стурбованість безпековою ситуацією в пунктах пропуску та поблизу них.

Наприклад, у районі КПВВ біля підконтрольного уряду Гнутового та відповідного блокпоста збройних формувань неподалік непідконтрольного урядові Верхньошироківського в Донецькій області СММ зафіксувала приблизно 1 900 протитранспортних мін²². У березні 2020 року під час поїздки до Донецька, проїжджаючи через блокпост збройних формувань біля непідконтрольної урядові Оленівки Донецької області, спостерігачі бачили 2 протитранспортні міни на зеленій смузі, що розділяє смуги руху траси Н20. 13 березня 2020 року, перетинаючи нульовий блокпост Збройних сил України між КПВВ поблизу підконтрольною урядові Мар'їнки та лінією зіткнення в Донецькій області, члени патруля Місії бачили 4 протитанкові міни (ТМ-62М) за 10 м від асфальтованого автошляху Н15, яким користується цивільне населення для перетину КПВВ біля Мар'їнки. Про ці міни СММ вперше повідомила 13 березня 2019 року. Поля та прилеглі дороги, що оточують два нові пункти пропуску в Щасті та біля Золотого, СММ вважає забрудненими мінами, невибухлими боєприпасами та іншими вибухонебезпечними предметами і небезпечними для пішого та транспортного руху, за винятком головної дороги Т1316 в межах ділянки розведення в районі Золотого та автошляху Н21 біля

²¹ Див. тематичні звіти [ТУД](#).

²² У районі КПВВ «Мар'їнка» та відповідного блокпоста збройних формувань біля Кременця спостерігачі зафіксували понад 430 протитранспортних мін; навколо КПВВ «Новотроїцьке» та відповідного блокпоста збройних формувань біля Оленівки — 140 протитранспортних мін; поблизу КПВВ «Майорське» та відповідного блокпоста збройних формувань біля Горлівки — майже 750 протитранспортних мін. Поблизу КПВВ та відповідного блокпоста збройних формувань біля Станиці Луганської, хоча Місія не фіксувала регулярних мінних полів, територія забруднена мінами, невибухлими боєприпасами та іншими вибухонебезпечними предметами.

Щастя, де сторони проводили роботи з розмінування (див. Розділ 7).

Як зазначено у звіті Місії від грудня 2020 року про жертви серед цивільного населення, у період із січня 2017 року до 15 вересня 2020 року 17 цивільних осіб (7 чоловіків і 10 жінок) померли чи дістали поранення внаслідок спрацювання мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів в пунктах пропуску поблизу підконтрольних урядові Новотроїцького та Майорська в Донецькій області та біля інших блокпостів, а також під час спроб скористатися неофіційними маршрутами перетину лінії зіткнення. За звітний період (з листопада 2019 до березня 2021 рр.) СММ підтвердила інформацію про одну жертву серед цивільного населення у районах довкола 5 пунктів пропуску уздовж лінії зіткнення. У травні 2020 року 35-річна жінка втратила ліву ступню та дістала численні поранення, зокрема правої ноги й обличчя, біля КПВВ неподалік підконтрольного урядові Новотроїцького Донецької області. Крім того, 13 серпня 2020 року 49-річний чоловік дістав поранення, коли його екскаватор наїхав на вибухонебезпечний предмет у полі поруч із автошляхом Н21, що проходить між непідконтрольною урядові Веселою Горою та підконтрольним урядові Щастям в Луганській області, поблизу відповідного пункту пропуску.

Протягом попередніх років Місія повідомляла про випадки, коли цивільні особи сходили з асфальтованої дороги біля КПВВ і відповідних блокпостів через фізіологічні потреби, незважаючи на ризик, пов'язаний із мінами, невибухлими боєприпасами та іншими

вибухонебезпечними предметами в цьому районі. У грудні 2019 року спостерігачі бачили, як цивільні особи залишали чергу поблизу блокпоста збройних формувань біля непідконтрольного урядові Кременця Донецької області, щоб справити нужду. У серпні 2020 року мирні жителі, які очікували в черзі на блокпості збройних формувань поблизу непідконтрольної урядові Оленівки Донецької області поскаржилися спостерігачам на стан санвузлів на блокпості. Спостерігачі також бачили, як жінка зійшла з асфальтованої дороги на ґрунтове покриття, щоб сходити в туалет. Ці приклади свідчать про те, наскільки важливо забезпечити доступ цивільного населення до чистих та функціонуючих санвузлів (з міркувань здоров'я і безпеки) з обох боків пунктів пропуску.

Місія також часто повідомляла про випадки, коли мирні жителі, зокрема неповнолітні, застрягали на ніч на КПВВ і відповідних блокпостах збройних формувань, а також у районах, що не контролюються жодною стороною, між КПВВ та відповідними блокпостами. Доволі часто цивільним особам доводилось лишатись на ніч у цих районах, якщо вони не встигали пройти/проїхати до закриття однієї сторони пункту пропуску через довгі черги²³. Це не тільки наражає їх на небезпеку смерті чи отримання поранень

²³ Детальніше див. тематичний звіт СММ «Пункти пропуску уздовж лінії зіткнення: причини переміщення цивільних осіб і труднощі, з якими вони стикаються при перетині, вересень 2018 – жовтень 2019 рр.» (листопад 2019 р.).

внаслідок спрацювання мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів, але й на ризик, пов'язаний з обстрілами зі стрілецької зброї та важкого озброєння, що можуть мати місце вночі. Починаючи з березня 2020 року, із початком дії обмежень на перетин через пандемію COVID-19, цивільні особи були змушені ночувати в пунктах пропуску через обмежену інформацію щодо відкриття пунктів пропуску, процес перетину лінії зіткнення, а також постійні зміни у вимогах до перетину, особливо з боку збройних формувань²⁴. Така відсутність інформації призводила до того, що мирним жителям доводилось ночувати в цих небезпечних районах, без належних умов безпеки, вбиральень і укриття²⁵.

СММ фіксувала наявність попереджувальних знаків про мінну небезпеку, якими позначені мінні поля чи райони, забруднені мінами, невибухлими боєприпасами та іншими вибухонебезпечними предметами навколо

Підконтрольна урядові Станиця Луганська в Луганській області, січень 2020 р.

²⁴ У Донецькій області в період із 22 червня до 7 липня 2020 року відсутність синхронізації у відкритті КВПП біля Новотроїцького та відповідного блокпосту збройних формувань поблизу Оленівки стала причиною того, що деяким людям довелося ночувати на ділянці між КВПВ та блокпостом. Із 26 на 27 червня 2020 року близько 60 осіб застрягли в цьому районі і їм довелося ночувати в небезпечних умовах. 7 липня понад 50 осіб знову застрягли між КВПВ біля Новотроїцького та блокпостом збройних формувань до півночі, після чого їх відвезли до лікарень у невідконтрольних урядові районах. Починаючи з 28 липня, за спостереженнями Місії, людям доводилось ночувати між КВПВ у Станиці Луганській і відповідним блокпостом збройних формувань. У період із 28 липня до 15 листопада щонайменше 130 осіб (в тому числі діти, вагітні жінки, люди похилого віку та особи з інвалідністю) ночували між КВПВ і відповідним блокпостом (зокрема деякі залишалися там до десяти ночей): спали на землі чи лавах під відкритим небом. За словами цих громадян, їм доводилося чекати на документи, необхідні для проходу до невідконтрольних урядові районів.

²⁵ Детальніше див. тематичний звіт СММ «Пункти пропуску уздовж лінії зіткнення: труднощі, з якими стикаються цивільні особи при перетині (1 листопада 2019 – 15 листопада 2020 рр.)» (грудень 2020 р.).

КПВВ і відповідних блокпостів збройних формувань, проте слід докласти більше зусиль для належного маркування забруднених районів, особливо між передовими позиціями Збройних сил України та збройних формувань. Надзвичайно важливо виконати суцільне розмінування районів навколо пунктів пропуску, щоб мирні жителі могли перетинати їх у безпечніших умовах.

Сільськогосподарські угіддя

Сільське господарство має велике значення для повсякденного життя та життєдіяльності мешканців Донецької і Луганської областей. У Донецькій області нараховується 2,4 млн га сільськогосподарських угідь, із яких близько 1,5 млн у підконтрольних урядові районах, тим часом у Луганській області — 1,9 млн га сільськогосподарських угідь, із яких біля 1,4 млн у підконтрольних урядові районах²⁶.

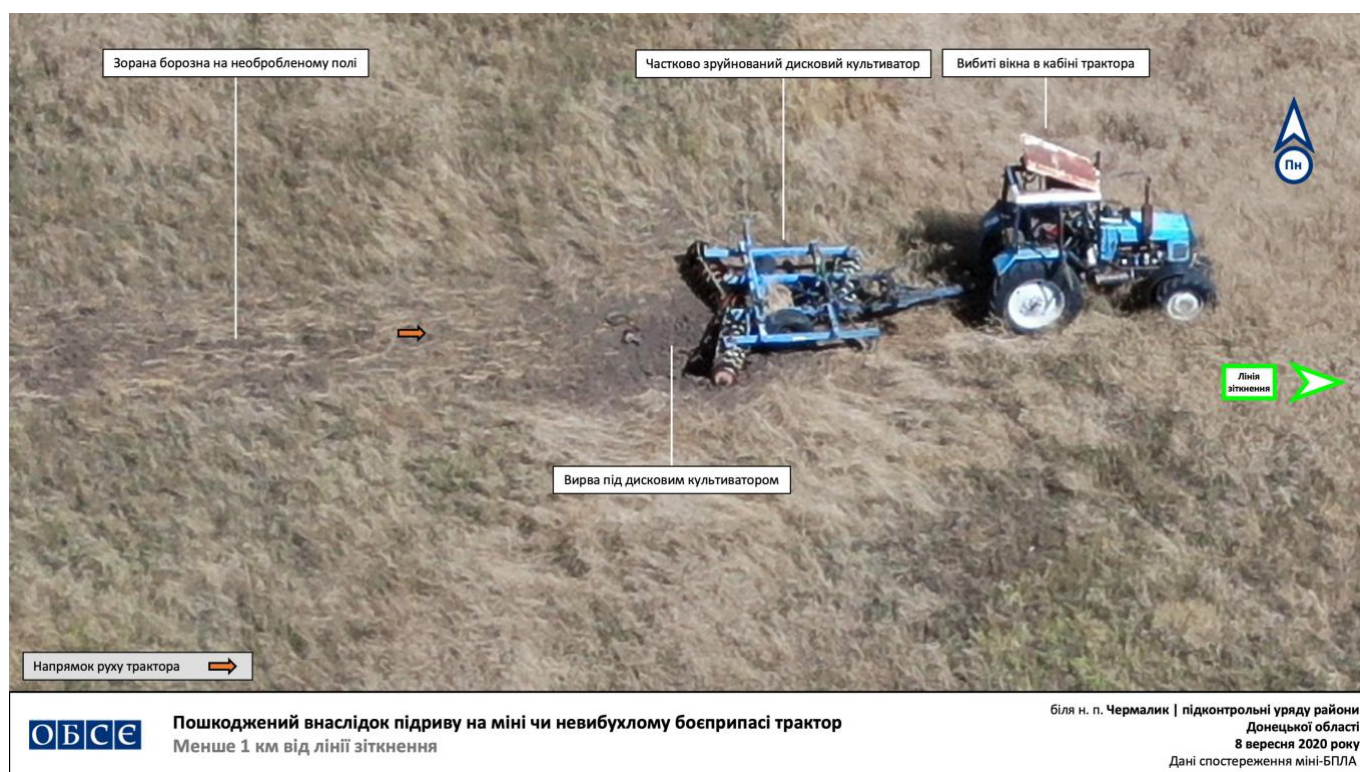
Рівень забруднення цих сільськогосподарських районів мінами, невибухлими боєприпасами та вибухонебезпечними предметами можна чітко простежити за кількістю жертв серед цивільного населення, підтверджених Місією протягом звітного періоду, а також за даними спостереження БПЛА СММ. Місія підтвердила інформацію про 3 жертв (поранені) серед цивільного населення на сільськогосподарських угіддях або в районах, де мирні жителі випасають худобу. Усі три випадки сталися в непідконтрольних урядові районах Луганської області. У вересні 2020 року чоловік (40–49 років) дістав поранення, зокрема легкий струс мозку, синці та рани

обличчя, коли предмет, на який він наїхав своїм трактором, вибухнув під час роботи в полі біля непідконтрольного урядові Металіста Луганської області. Крім того, у вересні 2020 року жінка та її син отримали поранення внаслідок вибуху пристрою в полі поблизу непідконтрольного урядові Золотого-5 (Михайлівки) Луганської області. Жінка розповіла спостерігачам, що коли разом із сином та дочкою вона шукала корову в полі біля Золотого-5 (Михайлівки), вона наступила на вибуховий пристрій. За її словами, вона отримала серйозні поранення обох ніг, внаслідок чого одну ногу їй частково ампутували. Вона додала, що її син отримав поранення очей, а дочка не постраждала. У вересні 2020 року в Донецькій області на необробленому полі поблизу підконтрольного урядові Чермалика міні-БПЛА СММ зафіксував трактор, який був пошкоджений, за оцінкою, внаслідок спрацювання НВБ чи протитанкової міни. Біля трактора БПЛА виявив свіжу вирву (діаметром близько 2 м). Інцидент обійшовся без людських жертв (див. фото нижче).

«Вона — єдина годувальниця родини та своєї матері з інвалідністю, яка прикута до ліжка. У 2014 році її чоловік загинув у результаті вибуху міни».

Мирні жителі в непідконтрольному урядові Золотому-5 (Михайлівці) розповідають про жінку, яка втратила ногу через спрацювання вибухонебезпечного предмету в полі 28 вересня 2020 року, коли вона випасала своїх корів.

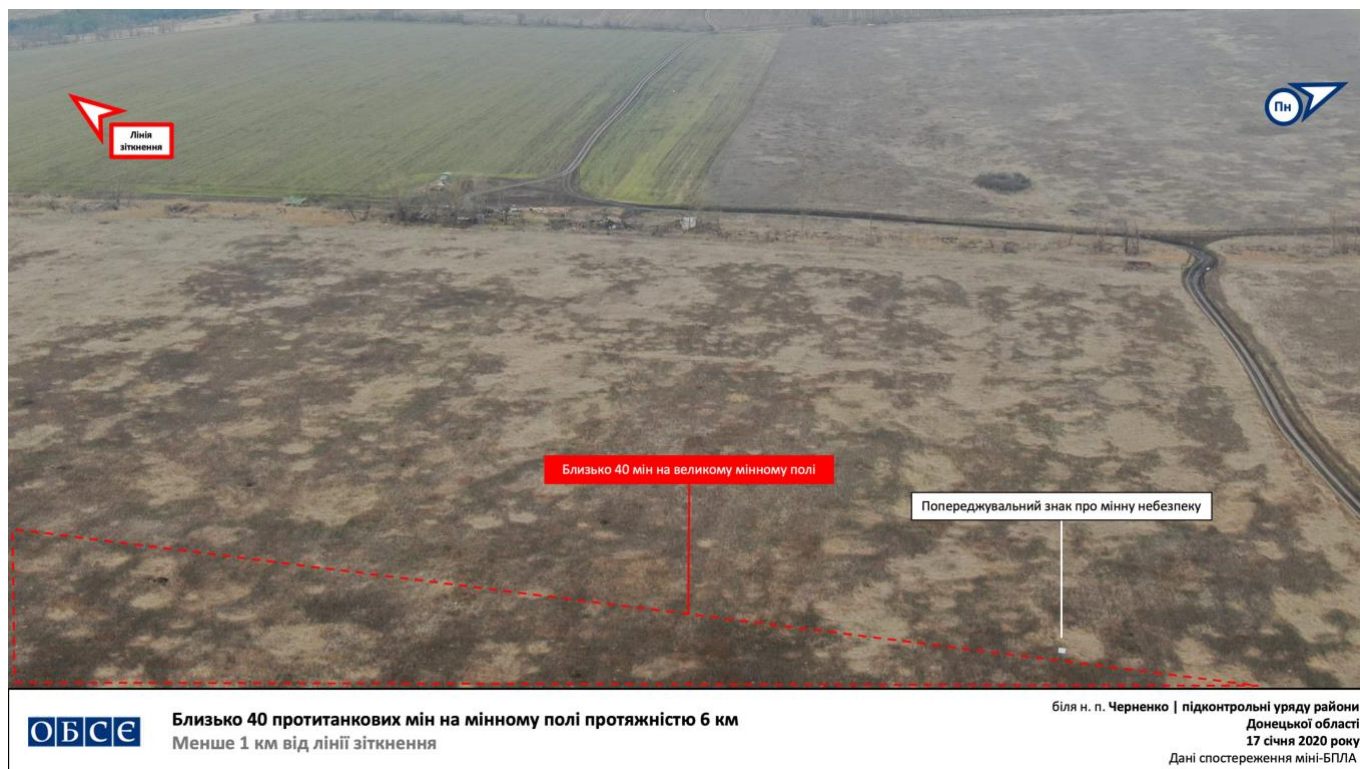
²⁶ Див. [Інвестиційний потенціал Донецької області \(2018 рік\)](#) Донецька обласна державна адміністрація та [Інвестиційний потенціал Луганської області \(2018 рік\)](#), Луганська обласна державна адміністрація.

Протягом звітного періоду та відповідно до тенденцій, що їх СММ фіксувала раніше, Місії стало відомо, що деякі громади з обох боків лінії зіткнення припинили обробляти певні ділянки сільськогосподарських угідь через загрозу, яку становлять міни, невибухлі боеприпаси та інші вибухонебезпечні предмети. Наприклад, 25 лютого 2020 року в непідконтрольній урядові Стилї Донецької області жінка (30–39 років) сказала, що багато людей у селі стикаються з фінансовими проблемами, оскільки не можуть обробляти свою землю через те, що вона забруднена невибухлими боеприпасами та мінами. У липні 2020 року у підконтрольному урядові Сопиному Донецької області чоловік (60–69 років) та дві жінки (50–59 років) повідомили спостерігачам про те, що з 2015 року цей район забруднено мінами. Крім того, усі вони висловили серйозне занепокоєння у зв'язку з небезпекою, яку вони становлять. Чоловік розповів, що він фермер і власник худоби, однак пастух нещодавно знайшов міну на його полях, і

йому довелося перевести худобу в інше місце. У грудні 2020 року в непідконтрольному урядові Садовому (кол. Новопетрівське) Донецької області чоловік (40–49 років) розказав, що поля біля його будинку забруднені мінами з 2014 року. Знаків, що позначають заміновані райони, там немає, однак місцеве населення знає про наявність мін. Час від часу в цьому районі тварини, що належать мирним жителям, випадково заходячи в поля, дістають поранення чи гинуть від мін. Оскільки земля не використовується ні для випасу худоби, ні для сільського господарства, вона заростає бур'янами, які створюють у районі підвищену небезпеку стихійних пожеж, на зразок тієї, що виникла біля населеного пункту влітку 2020 року. За словами чоловіка, пожежні прибули на місце події, але не могли належним чином виконати свою роботу через наявність мін.

У січні 2020 року в Луганській області голова військово-цивільної адміністрації (ВЦУ) у підконтрольній урядові Трьохізбенці

повідомив СММ, що приватні присадибні ділянки та пасовища простягаються уздовж річки Сіверського Донця на схід від підконтрольного урядові Оріхово-Донецького аж до Лобачевого. За його словами, цей район охоплює приблизно 40 км і є небезпечним для цивільного населення через наявність мін та інших вибухонебезпечних предметів, і його слід вважати «сірою зоною». У лютому 2020 року в непідконтрольному урядові Калиновому дві жінки (50–59 років) сказали спостерігачам, що міни та невибухлі боеприпаси в районі неподалік Калинового заважають фермерам обробляти землю. Крім того, у Калиновому чоловік (50–59 років) сказав, що бачив, як фермери вивозили невибухлі боеприпаси. Допоки обійшлося без жодних інцидентів, але він побоюється, що одного дня це матиме сумні наслідки.

Забруднені лісисті ділянки

Небезпека, яку становлять для мирних жителів міни, невибухлі боеприпаси та інші

вибухонебезпечні предмети в лісистих районах, очевидна з огляду на кількість жертв серед цивільного населення, які підтвердила СММ. 4 цивільні особи отримали поранення в лісистих районах під час гасіння пожеж у підконтрольних урядові районах Луганської області. Один чоловік постраждав у вересні 2020 року під час гасіння пожежі біля підконтрольної урядові Станиці Луганської в Луганській області. Чоловік розповів, що вдень 1 вересня він гасив пожежу приблизно за 600 метрів на північний схід від нового прольоту мосту біля Станиці Луганської, коли почув, як спрацювали шість вибухових пристроїв, від одного з яких він дістав поранення в ший. В іншому випадку, у жовтні 2020 року, двоє чоловіків (30–39 та 40–49 років), співробітники державного підприємства «Станично-Луганське лісомисливське господарство», дістали поранення, коли їх вантажівка наїхала на вибуховий пристрій поблизу підконтрольного урядові Сизого Луганської області під час того, як вони намагалися загасити лісову пожежу. Третій чоловік

(40–49 років), співробітник Державної служби України з надзвичайних ситуацій, який стояв поруч, коли стався вибух, також дістав поранення. Троє чоловіків були шпиталізовані: один із пораненнями стопи, другий у шоківому стані, а третій із легким струсом мозку.

Мирні жителі розповідали спостерігачам про загрозу мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів під час спроб зібрати гриби або заpastися дровами, від яких залежать багато домогосподарств, особливо в зимовий сезон. Наприклад, у лютому 2020 року в підконтрольній уряду Зорі Донецької області команда СММ зустрілася з двома представниками районної адміністрації (чоловіком 50–59 років і жінкою 40–49 років), відповідальними за села Зоря, Водяне, Приовражне та Гранітне. Обидва співрозмовники підтвердили, що влада попереджала жителів району уникати лісосмуг, невеликих лісів чи пасовищ, оскільки вони досі можуть бути забруднені мінами та невибухлими боєприпасами. Однак, незважаючи на ці попередження, місцеві мешканці все ще іноді приходять до цих місць.

У січні 2020 року в Луганській області спостерігачі поспілкувалися з 40-річною жінкою, яка проживає в підконтрольному урядові Войтовому. За її словами, вона працює в місцевій приватній компанії, яка взимку розчищає дороги та проводить спільно з жителями району інформаційно-просвітницьку діяльність щодо безпеки, яку становлять міни та невибухлі боєприпаси для мешканців. Вона зазначила, що кілька разів працівники компанії виявляли в полях або лісах невибухлі боєприпаси та вибухонебезпечні предмети та повідомляли про них поліцію та інші компетентні органи.

Крім того, у березні 2020 року місцевий житель (60–69 років) у непідконтрольній уряді Озерянівці Донецької області повідомив команді Місії про те, що деякі лісосмуги в районі забруднені мінами; однак ці райони не були позначені попереджувальними знаками про мінну небезпеку. За словами співрозмовника, одного разу на місце приїжджала команда з розмінування, яка оглянула та підготувала ділянки для укладання трубопроводу, та виявила міни і розтяжки. Відтоді мирні жителі неохоче збирали дрова чи випасали худобу в цьому районі. В іншому випадку, у травні 2020 року, у непідконтрольній урядові Криничній Донецької області дві місцеві жительки (40–49 та 60–69 років) сказали, що ліс за селом забруднений мінами та невибухлими боєприпасами, а мешканці уникають цього місця.

Береги річок

Як зазначалося вище, а також у попередніх відповідних звітах СММ, забруднення річок та їхніх берегів і далі становить загрозу для цивільного населення та перешкоджає використанню землі для вирощування рослин, випасу тварин, риболовлі чи відпочинку. Особливо забруднені береги річки Сіверського Донця в Луганській області. Усі дванадцять випадків жертв серед цивільного населення (переважна більшість яких — чоловіки), що трапилися на берегах річок, відбулися вздовж Сіверського Донця. У 2020 році чимало мирних жителів у населених пунктах уздовж річки Сіверський Донець повідомляли СММ про своє занепокоєння щодо цих районів. У січні 2020 року чоловік (65–69 років) у непідконтрольному урядові Красному Яру Луганської області поскаржився, що довгий час не мав можливості ловити рибу або вигулювати

свого собаку біля річки через загрозу, яку становлять міни. Мирні жителі підконтрольної урядові Трьохізбенки Луганської області також повідомили Місії про те, що Збройні сили України застерігали їх щодо небезпеки прогулянок біля річки через наявність мін у цьому районі. Як зазначено в попередньому розділі, військово-цивільна адміністрація у Трьохізбенці вважає територію вздовж річки небезпечною для мирного населення через наявність мін. Однак, незважаючи на загрозу, цивільне населення продовжує використовувати річку для господарської діяльності, наприклад, для риболовлі, а також для відпочинку. Упродовж звітнього періоду СММ зафіксувала 2 жертви серед цивільного населення, спричинені спрацюванням мін та інших вибухонебезпечних предметів у непідконтрольному урядові Піонерському Луганської області. Однією з жертв став 67-річний чоловік, який загинув, коли він пішов за дровами до річки біля свого дачного будинку в цьому населеному пункті.

Проте небезпека не обмежується річкою Сіверський Донець. Наприкінці вересня 2020 року в Донецькій області директор школи в непідконтрольному урядові Приморському повідомив СММ, що члени збройних формувань розклеювали плакати та роздавали брошури місцевому населенню, попереджаючи про небезпеку мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів у лісистих районах біля населеного пункту та вздовж берегів річки Кальміус. У 2018 та 2019 роках мирні жителі в підконтрольному урядові Чермалику та непідконтрольному урядові Набережному, яке розташоване з іншого боку річки Кальміус, навпроти Чермалика, розповідали, що береги річок забруднені, а місцеві бояться близько до них підходити.

Кладовища

Протягом звітнього періоду СММ не отримувала повідомлень про смерть чи поранення цивільних осіб унаслідок спрацювання мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів на кладовищах. Тим не менш, цивільні особи у громадах з обох боків лінії зіткнення продовжували висловлювати стурбованість тим, що доступ до кладовищ обмежений через забруднення території цими предметами. У листопаді 2019 року мешканці Київського та Куйбишевського районів непідконтрольного урядові Донецька повідомили СММ, що цвинтарі в цих районах забруднені мінами, невибухлими боєприпасами та іншими вибухонебезпечними предметами. У січні та лютому 2020 року сільська адміністрація підконтрольного урядові Новолуганського Донецької області повідомила СММ, що однією з нагальних проблем населеного пункту є доступ до місцевого кладовища. За даними сільської адміністрації, до 2016 року вони мали повний доступ до кладовища, але з 2018 року це було зведено до відвідувань могил мирними жителями два рази на рік. Подібні занепокоєння також висловлювали мирні мешканці в Луганській області. У серпні 2020 року дві жінки похилого віку в підконтрольному урядові Золотому-3 (Стахановці) повідомили Місії про те, що вони не можуть відвідувати місцеве кладовище, та додали, що ця проблема існує протягом кількох років. У березні 2021 року мирні жителі в підконтрольному урядові Чермалику Донецької області повідомили СММ, що представники населеного пункту звернулися до міжнародної неурядової організації з проханням очистити місцеве кладовище від мін, але скаржилися, що завжди існує небезпека, що кладовище буде повторно

заміноване через регулярні бойові дії в районі.

Забруднення кладовищ мінами, невибухлими боєприпасами та іншими вибухонебезпечними предметами в населених пунктах поблизу лінії зіткнення продовжує впливати на фізичний та емоційний стан цивільних осіб, оскільки мирні жителі наражаються на небезпеку, відвідуючи могили близьких, а також не мають змоги оплакувати своїх близьких у належних та безпечних умовах. Незважаючи на небезпеку, яку становлять ці предмети, цивільне населення продовжує відвідувати кладовища. Наприклад, у лютому 2020 року жінка з Куйбишевського району непідконтрольного урядові Донецька сказала спостерігачам, що, хоча їй запропонували ділянку на іншому цвинтарі, вона вирішила поховати свою матір на місцевому кладовищі, незважаючи на те, що воно забруднене мінами й іншими вибухонебезпечними предметами, оскільки там були поховані всі її родичі, і вона не могла дозволити собі іншу ділянку. Вона згадала, що церемонію провели швидко з огляду на бойові дії в

цьому районі. Ті, хто несли труну, мусили уважно слідкувати за тим, куди наступають, а труна постійно підстрибувала від ударних хвиль. За її словами, вона, як і всі, регулярно відвідує кладовище. У липні 2020 року спостерігачі бачили, як мирні жителі йшли до могил на кладовищі поблизу непідконтрольного урядові Веселого Донецької області, незважаючи на попереджувальний знак про мінну небезпеку при вході на кладовище.

«Ми йдемо шляхом, який знаємо, і ретельно слідкуємо, куди наступаємо. Конфлікт забрав у мене все. Проблеми ніколи не закінчуються. Більше того, навіть після смерті моя матір не може спокійно спочивати на цьому кладовищі».

Жінка з Куйбишевського району непідконтрольного урядові Донецька розказує спостерігачам про забруднене мінами кладовище в населеному пункті, лютий 2020 року.

РОЗДІЛ 5: МІНИ, НЕВИБУХЛІ БОЄПРИПАСИ Й ІНШІ ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНІ ПРЕДМЕТИ ДОВКОЛА КРИТИЧНО ВАЖЛИВИХ ОБ'ЄКТІВ ЦИВІЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Численні об'єкти цивільної інфраструктури розташовуються поруч або в безпосередній близькості від лінії зіткнення, іноді прямо між позиціями Збройних сил України та збройних формувань. Ці життєво важливі об'єкти забезпечують мільйони мирних жителів з обох боків лінії зіткнення базовими послугами, такими як водо- та газопостачання, електроенергія та

телекомунікаційні послуги. Ці об'єкти потребують частого ремонту й технічного обслуговування з боку комунальних підприємств, оскільки інфраструктура на цих ділянках часто працює вже десятки років, а через їхнє розташування вони отримують пошкодження внаслідок обстрілів зі стрілецької зброї та важкого озброєння.

Близькість цих об'єктів інфраструктури до лінії зіткнення означає, що в багатьох випадках райони навколо них забруднені мінами, невибухлими боєприпасами та іншими вибухонебезпечними предметами. Якщо ці предмети не вилучено до початку проведення ремонту чи технічного обслуговування, ремонтні бригади наражаються на серйозний ризик. Протягом звітного періоду Місія підтвердила інформацію про одну жертву серед цивільного населення в районах, де проводилися ремонтні роботи. У липні 2020 року 38-річна жінка отримала поранення під час роботи на газопроводі між непідконтрольними урядові Хрящуватим та Терновим Луганської області. За її словами, вона наступила на предмет обабіч дороги, який вибухнув, і згодом їй ампутували ногу.

Необхідність виконання попереднього розмінування часто збільшує час, необхідний для ремонту або технічного обслуговування, що додає цивільному населенню ще більших труднощів. Наприклад, водовід між підконтрольним урядові Торецьком та непідконтрольною урядові Горлівкою, що забезпечує питною водою понад 50 000 цивільних осіб, проходить через лінію зіткнення поблизу позицій Збройних сил України та збройних формувань у Донецькій області. Ділянки поблизу лінії зіткнення необхідно обстежувати та очищати від мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів кожного разу, перш ніж працівники зможуть розпочати ремонт або технічне обслуговування. Це також стосується каналу Сіверський Донець–Донбас (СДД),

що забезпечує водою 3,25 мільйона мирних жителів Донецької області. Коли в липні 2020 року поблизу підконтрольних урядові Шумів було пошкоджено трубу, що є частиною водної інфраструктури каналу СДД, доводилося щодня обстежувати цю ділянку перед початком ремонтних робіт. В іншому випадку у квітні 2020 року встановлення нових опор ліній електропередачі поблизу КПВВ біля підконтрольного урядові Майорська Донецької області було затримано на кілька годин, коли робітники виявили невибухлий боєприпас (82-мм мінометну міну), який довелося знищити на місці перед відновленням робіт.

Як зазначено в попередніх тематичних звітах, на деяких ділянках, наприклад, вздовж дороги, що веде до Донецької фільтрувальної станції (ДФС)²⁷, роботи з розмінування мають проводитися регулярно, щоб працівники, які працюють на об'єктах інфраструктури, могли до них дістатися. Наприклад, як повідомляється у звіті Місії від листопада 2020 року про жертви серед цивільного населення на сході України, 9 березня 2020 року команда СММ бачила, ймовірно, підривні заряди на східному та західному узбіччях автошляху М04 біля ДФС. Декілька 152-мм артилерійських снарядів і протитанкова міна були розміщені у 4 вертикальних нішах приблизно на 1,5 м нижче поверхні дороги. Дорогою регулярно користуються цивільні працівники ДФС та патрулі СММ. 8 грудня 2020 року команда СММ зауважила, що ніші заповнені піском і гравієм, але не змогла підтвердити, чи вибухівку було вилучено.

²⁷ ДФС забезпечує питною водою близько 380 000 людей з обох боків від лінії зіткнення, в тому числі в підконтрольних урядові Авдіївці та Верхньоторецькому, частинах непідконтрольних урядові Ясинуваті, Бетманового (кол. Красний Партизан) та кількох районах непідконтрольного урядові Донецька.

РОЗДІЛ 6: МІНИ, НЕВИБУХЛІ БОЄПРИПАСИ Й ІНШІ ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНІ ПРЕДМЕТИ ДОВКОЛА НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Як зазначено у звіті від липня 2020 року про вплив конфлікту на навчальні заклади та доступ дітей до освіти²⁸, діти гинули чи діставали поранення від предметів, які вони знаходили у школах та на шкільних майданчиках або приносили до класу. СММ не отримувала жодних повідомлень про дітей, постраждалих через предмети, знайдені поблизу шкіл, або спрацювання подібних предметів у класах або на території школи протягом звітного періоду, проте Місія і далі отримувала повідомлення про наявність мін та невибухлих боєприпасів поблизу навчальних закладів. У вересні 2020 року спостерігачі зафіксували попереджувальні знаки про мінну небезпеку, коли вони відвідували школу в підконтрольному урядові Новолуганському Донецької області. Також у вересні 2020 року команда СММ відвідала школу в непідконтрольній урядові Миколаївці Луганської області. Школа розташована на березі річки Сіверський Донець, який, як зазначалось вище, сильно забруднений мінами, невибухлими боєприпасами та іншими вибухонебезпечними предметами. Слід зазначити, що з березня 2020 року через пандемію COVID-19 школи з обох боків лінії зіткнення часто працювали в режимі дистанційного навчання, тобто днів, коли діти відвідували навчальні заклади, було менше. Сторони повинні використовувати цей час обмеженої активності в навчальних закладах, коли в них не проходять заняття або вони

працюють в режимі дистанційного навчання, щоб очистити територію від мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухових пристроїв. Те саме стосується часу шкільних канікул.

Місія також продовжувала звітувати про військову присутність та присутність військового типу (полігони, зайняття цивільних та адміністративних будівель, наявність сховищ зброї, військових об'єктів) в радіусі 1 км від навчальних закладів як у підконтрольних, так і в непідконтрольних урядові районах Донецької та Луганської областей. Розміщення позицій біля навчальних закладів не лише робить ці об'єкти непрямыми цілями, але зброя та боєприпаси, які можуть забруднювати територію, також становлять ризик для дітей та дорослих цивільних осіб. У 2020 році Місія зафіксувала 19 таких випадків у підконтрольних та непідконтрольних урядові районах Донецької та Луганської областей супроти 36 випадків у 2019 році²⁹. Водночас слід зазначити, що через вплив пандемії COVID-19 на операційну діяльність СММ спостерігачі відвідали менше шкіл, ніж у 2019 році.

Загроза, яку становлять для дітей міни, невибухлі боєприпаси та інші вибухонебезпечні предмети, підкреслює необхідність просвітницької роботи серед дітей та цивільного населення в цілому з

²⁸ Див. тематичний звіт СММ «Вплив конфлікту на навчальні заклади та доступ дітей до освіти на сході України» (липень 2020 р.).

²⁹ Школи з військовими позиціями чи позиціями військового типу в радіусі 1 км, зафіксовані Місією у 2020 році: два випадки в підконтрольних уряду районах (обидва в Донецькій області) та 17 у непідконтрольних уряду районах (11 у Донецькій області та 6 у Луганській області).

питань небезпеки, яку становлять ці предмети. Протягом звітнього періоду співробітники навчальних закладів Донецької та Луганської областей з обох боків лінії зіткнення розповідали СММ про програми підвищення обізнаності з питань мінної небезпеки, які проводяться для персоналу та учнів. У підконтрольних урядові районах програми реалізуються українськими органами влади за підтримки різноманітних міжнародних та неурядових організацій. Наприклад, у жовтні 2020 року у школі № 2 в підконтрольній урядові Мар'їнці працівники школи повідомили СММ, що школа проводить регулярні просвітницькі заходи з питань мінної небезпеки, зокрема нагадує дітям про небезпеку перед вихідними. Крім того, за їх словами, Міжнародний комітет Червоного Хреста надав школі плакати, брошури й інші матеріали. У тому ж місяці викладачі школи № 17, розташованої приблизно за 3 км від лінії зіткнення в підконтрольному уряді Новгородському Донецької області, повідомили Місії про попереджувальні знаки про мінну небезпеку поблизу школи. Співробітники додали, що неурядові організації проводять заняття з питань мінної небезпеки для учнів та персоналу, а двічі на рік у школі проводяться спеціальні заняття для старших учнів, щоб вони могли

передавати належну інформацію молодшим.

У непідконтрольних урядові районах, де доступ та діяльність міжнародних та неурядових організацій були обмежені збройними формуваннями, працівники шкіл у Старомихайлівці Донецької області, а також Гольмівському, Первомайську та Золотому-5 (Михайлівці) Луганської області повідомили СММ, що «служби надзвичайних ситуацій» та «поліція» проводять у школах заняття з питань мінної небезпеки.

Переважне застосування дистанційного навчання у школах у підконтрольних і непідконтрольних урядові районах під час пандемії COVID-19 призвело до того, що діти не мали можливості відвідувати ці заняття та їм не нагадували про небезпеку мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів. З іншого боку, обмеження руху через пандемію означає, що менша кількість дітей відвідує школу, внаслідок чого зменшується ймовірність того, що дорогою до школи вони натраплять на міни, невибухлі боєприпаси чи інші вибухонебезпечні предмети.

РОЗДІЛ 7: ОБСТЕЖЕННЯ ТА РОЗМІНУВАННЯ ЗА СПРІЯННЯ ТА МОНІТОРИНГУ МІСІЇ І ДІЯЛЬНІСТЬ СММ З ІНФОРМУВАННЯ ПРО МІННУ НЕБЕЗПЕКУ

У рамках сприяння налагодженню діалогу на місцях, що передбачено мандатом, СММ сприяє встановленню локальних режимів припинення вогню та здійснює моніторинг їх дотримання, щоб сторони могли провести роботи з розмінування. За останні роки Місія сприяла проведенню та здійснювала моніторинг робіт із

розмінування на кладовищах, на сільськогосподарських угіддях, на територіях навчальних закладів та в рамках робіт з ремонту та технічного обслуговування, що проводяться на життєво важливих об'єктах цивільної інфраструктури. Слід зазначити, що СММ не може з упевненістю стверджувати, що в

зазначених у цьому розділі районах немає мін, невибухлих боєприпасів або вибухонебезпечних предметів.

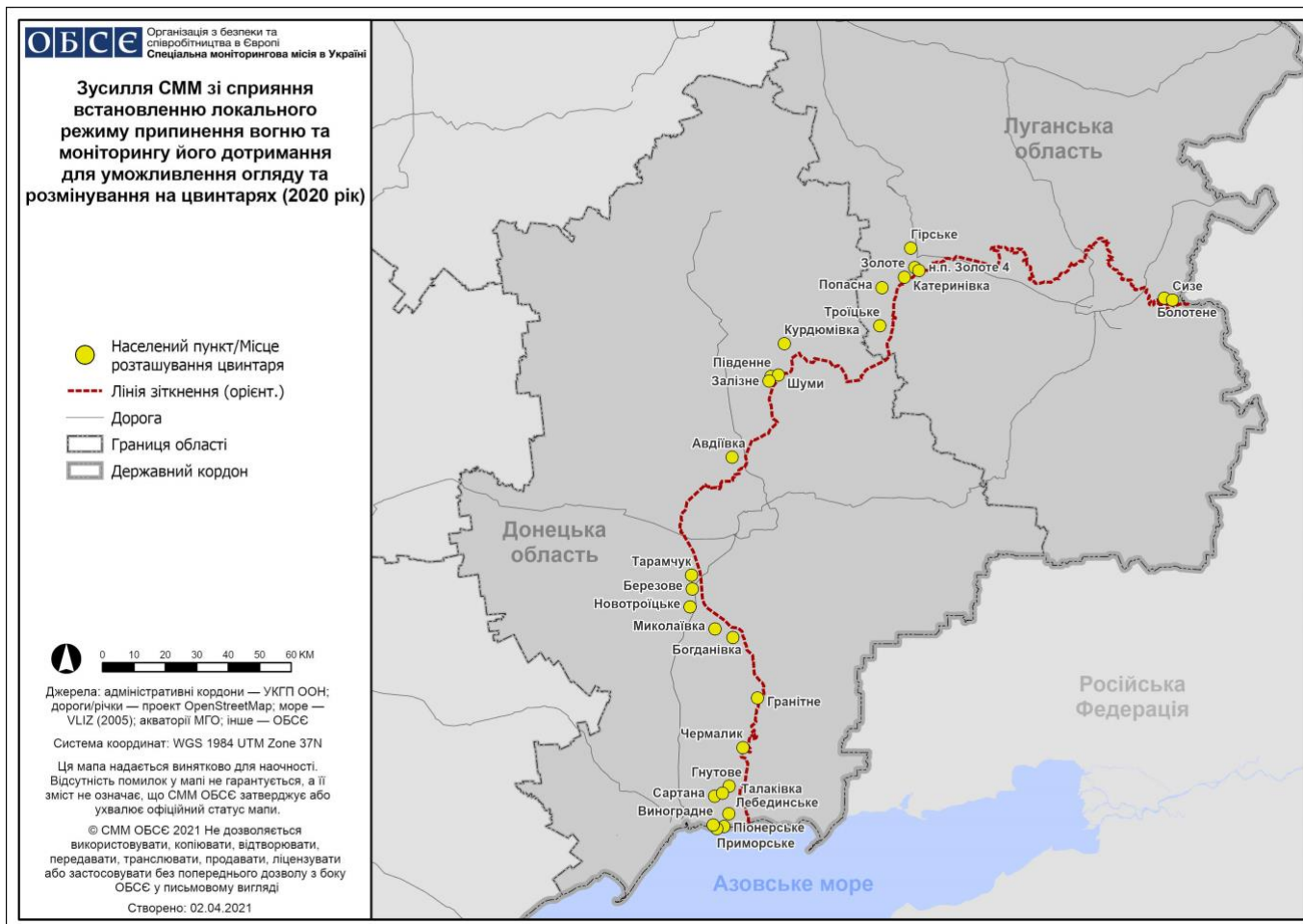
Як зазначено в Розділі 4, міни, невибухлі боєприпаси та інші вибухонебезпечні предмети забруднюють численні кладовища уздовж лінії зіткнення в Луганській і Донецькій областях. Отже, роботи з розмінування поблизу кладовищ є актуальними, зокрема напередодні релігійних свят, наприклад, Великодня, коли мирні жителі приходять до могил своїх родичів. У період із 30 березня до 27 квітня 2020 року СММ сприяла встановленню локального режиму припинення вогню та здійснювала моніторинг його дотримання для уможливлення обстеження та розмінування на 44 кладовищах у 27 населених пунктах у підконтрольних урядові районах Донецької і Луганської областей (див. мапу нижче). Із числа розмінованих у 2020 році кладовищ 23 (у 19 населених пунктах) розташовані в Донецькій області, а решта 21 — у Луганській.

Упродовж звітного періоду Місія також сприяла встановленню локального режиму припинення вогню та здійснювала моніторинг його дотримання для уможливлення обстеження та розмінування сільськогосподарських угідь в підконтрольних урядові районах Луганської області, зокрема сільськогосподарських угідь поблизу Геївки, Оріхового, Степового, Гірського, Новотошківського, Трьохізбенки, Лопаскиного, Станиці Луганської, Кряківки, Оріхово-Донецького та Мирної Долини³⁰.

Із листопада 2019 до березня 2021 рр. не надходило запитів щодо гарантій безпеки для уможливлення проведення робіт із розмінування у школах та навколо них. Проте ще на початку 2019 року Місія сприяла встановленню локального режиму припинення вогню та здійснювала моніторинг його дотримання для уможливлення розмінування біля 4 шкіл та 3 дитячих садків у підконтрольних урядові Гранітному та Миколаївці Донецької області, підконтрольних урядові Золотому-4 (Родіні) та Станиці Луганській у Луганській області, а також 3 шкіл і 2 дитячих садків у непідконтрольних урядові Гольмівському та Оленівці Донецької області.

Крім того, як зазначено у Розділі 5, сторони регулярно проводять обстеження та розмінування в рамках робіт із ремонту та технічного обслуговування на життєво важливих об'єктах цивільної інфраструктури. У період із листопада 2019 до березня 2021 рр. Місія сприяла проведенню та здійснювала моніторинг ремонтних робіт на понад 150 об'єктах інфраструктури, що забезпечують надання послуг водо-, електро- та газопостачання й зв'язку для понад 6 мільйонів цивільних осіб з обох боків лінії зіткнення. Крім того, з липня до листопада 2020 року СММ сприяла встановленню більш ніж 210 локальних режимів припинення вогню та здійснювала моніторинг їх дотримання для підтримки будівництва інфраструктури для пунктів пропуску біля Щастя та Золотого, а також для підготовчих робіт, які включали обстеження та розмінування прилеглої території.

³⁰ СММ не може підтвердити, чи очищені ці райони від мін, НВБ та вибухових пристроїв чи ні.

Розмінування сільськогосподарських угідь неподалік підконтрольного урядові Гірського, що виконувала Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Луганська область, червень 2020 р.

Діяльність СММ з інформування про мінну небезпеку

Інформування про мінну небезпеку відіграє ключову роль у зниженні загрози, пов'язаної з мінами, невибухлими боеприпасами та іншими вибухонебезпечними предметами, для постраждалих від конфлікту громад у Донецькій і Луганській областях. Координатор проектів ОБСЄ в Україні підтримує українську владу в розробці навчальних матеріалів, які використовуються різними суб'єктами в Україні, та для навчання інструкторів із питань мінної небезпеки.

СММ також розробила різноманітні інформаційно-просвітницькі матеріали з питань мінної небезпеки, які спостерігачі роздають під час патрулювання в підконтрольних і непідконтрольних урядові районах. У підконтрольних урядові районах Місія зосередила свої зусилля на розповсюдженні інформаційно-просвітницьких матеріалів та проведенні занять із мінної безпеки у школах, розташованих у межах 1 км від лінії зіткнення, де існує значна загроза через наявність мін, невибухлих боеприпасів та інших вибухонебезпечних предметів.

Наприклад, 20 лютого 2020 року співробітники Місії провели заняття з мінної безпеки у школі в підконтрольному урядові Маріуполі Донецької області. Близько 60 дітей (27 хлопчиків і 33 дівчинки) 10–12 років взяли участь в

інтерактивному занятті. З огляду на пандемію COVID-19, закриття навчальних закладів і запровадження дистанційного навчання, а також зміну в операційних процедурах СММ, після березня 2020 року такі презентації більше не проводились.

Однак, починаючи з 2021 року, у Місії знову з'явилась можливість розповсюджувати інформаційно-просвітницькі матеріали з питань мінної небезпеки у школах. 9 лютого в Луганській області СММ передала інформаційно-просвітницькі матеріали з питань мінної небезпеки школі № 1 у підконтрольному урядові Щасті. У підконтрольних урядові районах Донецької області такі матеріали були розповсюджені у школах у Гранітному 5 березня, а також у Чермалику та Мирному 11 березня.

Через обмеження доступу до шкіл та інших відповідних установ Місія ще не мала нагоди провести заняття з мінної безпеки в непідконтрольних урядові районах. СММ продовжує проводити заняття з мінної безпеки та надавати відповідні інструкції своїм співробітникам на сході України.

З нагоди Міжнародного дня просвіти з питань мінної небезпеки і допомоги в діяльності, пов'язаній із розмінуванням 4 квітня 2020 року СММ ОБСЄ та Координатор проектів ОБСЄ в Україні оприлюднили спільну заяву³¹, а в 2021 році — відео³² у співпраці з Посольством Швеції в Україні, у яких підкреслюється важливість протимінної діяльності на сході України.

³¹ Голова СММ ОБСЄ Чевік та Координатор проектів ОБСЄ в Україні Віпландсен наголошують на необхідності проведення розмінування на сході України (4 квітня 2020 р.).

³² СММ ОБСЄ, Спільна заява з нагоди Міжнародного дня просвітницької діяльності з питань мінної небезпеки (2 квітня 2021 р.).

ЗАКЛЮЧНІ СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Міни, невибухлі боєприпаси й інші вибухонебезпечні предмети мають складний та комплексний вплив на багато аспектів життєдіяльності цивільного населення, яке проживає в охоплених конфліктом районах на сході України. Вони впливають на фізичну безпеку, про що свідчать випадки, які сталися з 56 чоловіками, 10 жінками, 9 хлопчиками та 1 дівчинкою й призвели до їхньої смерті чи поранення. Це також впливає на їхні родини, яким часто доводиться брати на себе додаткові обов'язки із догляду. Забруднення сільськогосподарських угідь, берегів річок, лісистих районів і пунктів пропуску такими предметами впливає на свободу пересування цивільних осіб, а також негативно позначається на соціально-економічних аспектах їхнього життя й психологічному стані.

Понад половина усіх випадків жертв серед цивільного населення, які були підтверджені Місією протягом звітного періоду, пов'язані з мінами, невибухлими боєприпасами та іншими вибухонебезпечними предметами. Більше половини випадків із цих 76 жертв — випадки, коли цивільні особи гинули чи діставали поранення внаслідок неправильного поводження з гранатами, невибухлими боєприпасами чи боєкомплектами або через спроби їх розібрати. Мирні жителі також гинули та отримували поранення внаслідок спрацьовування цих предметів під час роботи на полях, прогулянки вздовж берегів річки, збирання дров та щоденної діяльності. Це свідчить про те, що навіть після того як рівень порушень режиму припинення вогню знизився після 22 липня 2020 року, коли набули чинності заходи з посилення режиму припинення вогню,

мирні жителі продовжували гинути й діставати поранення від спрацювання мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів. Зниження рівня порушень режиму припинення вогню може створити хибне відчуття безпеки.

Задля зниження ризику, що його становлять ці предмети, необхідно розробити цілеспрямовані просвітницькі програми щодо підвищення рівня обізнаності про мінну небезпеку та освітні програм з питань мінної безпеки з кращим розумінням того, де та яким чином мирні жителі натрапляють на ці предмети, зокрема це стосується чоловіків та хлопчиків, які найчастіше гинули чи діставали поранень. Крім того, надзвичайно важливо забезпечити задоволення медичних та психосоціальних потреб постраждалих, які вижили після інциденту, а також їхніх родин, зокрема забезпечити соціально-економічну підтримку. Після закінчення конфлікту такі потреби та загальний вплив цих предметів впливатиме на життя цивільного населення та їхню діяльність ще упродовж тривалого періоду.

Наявність мін та інших вибухонебезпечних предметів також становить загрозу безпеці СММ і суттєво обмежує свободу пересування, значно перешкоджаючи її здатності виконувати свій мандат. Такі обмеження тривають майже щодня, і про них повідомляється у щоденних звітах Місії та в періодичних звітах про свободу пересування СММ.

Підписанти повинні терміново досягти зрушень у плані виконанні зобов'язань, які вони взяли на себе в Меморандумі від 19 вересня 2014 року та в Рішенні ТКГ

щодо протимінної діяльності від 3 березня 2016 року. Це включає вилучення мін із 30-кілометрової зони безпеки, заборону на встановлення нових мін, а також зобов'язання щодо «нанесення на карту, позначення та огороження» забруднених територій на 12 пріоритетних ділянках. Необхідно також вжити заходів для остаточного узгодження та реалізації рамкового рішення про протимінну діяльність та оновленого плану розмінування з урахуванням 19 нових ділянок, щодо яких досягнуто принципової згоди у ТКГ, відповідно до Загальних узгоджених висновків саміту «Нормандської четвірки», що відбувався в Парижі у грудні 2019 року. Сторони повинні надати пріоритет безпеці цивільного населення та проводити односторонні або скоординовані роботи з обстеження та розмінування, а також позначення та відгородження забруднених територій. Зокрема, регулярні обстеження та розмінування необхідно виконувати поблизу пунктів пропуску, в тому числі в районах між передовими позиціями Збройних сил України та збройних формувань. Часткове закриття пунктів пропуску слід використати як можливість для проведення регулярних обстежень і розмінування в цих районах, і ці роботи слід продовжувати навіть після вкрай необхідного повного відкриття всіх пунктів перетину. Так само сторони повинні

використовувати час, коли діти навчаються дистанційно, або під час шкільних канікул, для обстеження та очищення забруднених територій навколо навчальних закладів.

Окрім того, надзвичайно важливо, щоб міжнародні організації та міжнародна спільнота в цілому виступали проти застосування мін у підконтрольних і непідконтрольних урядові районах, а також підтримували українські установи, що займаються розмінуванням, зокрема в плані нарощуванні їхнього потенціалу та забезпеченні необхідним обладнанням. Уповноважені органи України мають пришвидшити свої зусилля, щоб повністю запровадити відповідну законодавчу базу та забезпечити виділення необхідних бюджетних коштів.

Чим довше триває конфлікт, тим більше буде жертв, зокрема від спрацювання мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів. Тільки після припинення порушень режиму тиші можна буде провести комплексне гуманітарне розмінування, що дасть можливість попередити подальші жертви. Тим часом позначення та відгородження забруднених ділянок, особливо тих, які відвідують цивільні особи, та просвітницька діяльність із питань мінної безпеки є надзвичайно важливими і повинні бути пріоритетними.